

BoF Online

8 • 2011

Yritysten kannattavuuskehitys Suomessa 1975–2010

Terhi Ravaska

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Suomen Pankki

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

23.12.2011

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Kannattavuus yritystasolla	6
2.1	Kannattavuuden tunnusluvut	6
3	Kannattavuus kansantalouden tilinpidossa	9
3.1	Kannattavuuden tunnusluvut	10
4	Kannattavuuskehitys Suomessa 1975–2010	12
4.1	Yrityssektorin kannattavuuden kehitys	12
4.2	Kannattavuuskehitys toimialoittain	16
4.2.1	Teollisuus	16
4.2.2	Rakentaminen	21
4.2.3	Palvelualat	24
5	Toimialojen kannattavuus Euroopassa	28
5.1	Yleinen kannattavuuskehitys	28
5.2	Tehdasteollisuus	30
5.3	Metsäteollisuus	31
5.4	Kemianteollisuus	32
5.5	Metalliteollisuus	33
5.6	Sähkö- ja elektroniikkateollisuus	35
6	Johtopäätökset	37
	Lähteet	39
	Liitteet	40

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Koko kansantalouden ja yrityssektorin kannattavuus 1975–2010	13
Kuvio 2.	Käyttökateprosentti ja kokonaispääoman tuotto-prosentti, 1975–2009	17
Kuvio 3.	Tehdasteollisuuden kannattavuus 1975–2010	18
Kuvio 4.	Teollisuuden kannattavuus 1975–2010	19
Kuvio 5.	Metalliteollisuuden kannattavuus 1975–2010	21
Kuvio 6.	Rakentamisen kannattavuus 1999–2009	22
Kuvio 7.	Rakentamisen kannattavuus 1975–2010	23
Kuvio 8.	Rakentamisen kannattavuus 1999–2009	24
Kuvio 9.	Palveluiden kannattavuus 1975–2010	25
Kuvio 10.	Kauppan kannattavuus 1999–2009	26
Kuvio 11.	Kauppan alan kannattavuus 1975–2010	27

BoF Online
Päätoimittaja

Mika Pösö

ISSN

1796-9123 (online)

Postiosoite
PL 160
00101 HELSINKI

Käyntiosoite Snellmanin aukio
Puhelin 010 8311
Faksi (09) 174 872

Sähköposti
etunimi.sukunimi@bof.fi
www.suomenpankki.fi

Swift SPFB FI HH
Y-tunnus 0202248-1
Kotipaikka Helsinki

Kuvio 12. Toimialojen kannattavuus Euroopassa 1970–2007	29
Kuvio 13. Yritysten kannattavuus Euroopassa 1981–2010	30
Kuvio 14. Tehdasteollisuuden kannattavuus 1970–2007	31
Kuvio 15. Metsäteollisuuden kannattavuus 1970–2007	32
Kuvio 16. Kemianteollisuuden kannattavuus Euroopassa 1970–2007	33
Kuvio 17. Metalliteollisuuden kannattavuus 1970–2007	34
Kuvio 18. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kannattavuus 1970–2009	36

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Yrityksen tilinpäätöksen ja kansantalouden tilinpidon vastaavuudet	11
Taulukko 2. Toimintaylijäämä suhteessa tuotokseen, prosenttia	14
Taulukko 3. Toimintaylijäämä suhteessa arvonlisäykseen, prosenttia	15
Taulukko 4. Toimintaylijäämä suhteessa nettopääomakantaan, prosenttia	15

1 Johdanto

Yritystoiminnassa kannattavuus¹ on edellytys liiketoiminnan jatkuvuudelle. Yrityksen kannattavuus määritellään vähentämällä tuotoista tavaroiden ja palvelusten tuottamisesta aiheutuneet kulut eli yrityksen tulee tuottaa voittoja ollakseen kannattava. Lyhyellä aikavälillä kannattavuus voi olla myös negatiivista ja muuttuvien kustannusten kattaminen riittää. Negatiivinen kannattavuus johtaa kuitenkin oman pääoman pienentymiseen. Yritysten tappiot katetaan omasta pääomasta, joten negatiivinen kannattavuuskehitys ei voi jatkua loputtomiin. Pidemmällä aikavälillä tuottoja tulee olla myös kiinteiden kustannusten, kuten vuokrien ja rahoituskustannusten, kattamiseen. Kannattamattoman toiminnan jatkumisen kesto riippuu rahoitusmahdollisuuksista sekä tulevaisuuden näkymistä; jos tulevaisuudelta odotetaan voitokasta toimintaa, jolla voidaan kattaa myös aikaisempien vuosien tappiot, liiketoimintaa voidaan harkita jatkettavaksi tappioista huolimatta. Tämä kuitenkin vaatii joko korkeata omavaraisuutta tai sijoittajien luottamusta yritykseen, jotta toiminnan jatkuminen voidaan rahoittaa.

Yritysten kannattavuutta mikrotasolla voidaan tarkastella osana yrityksen tavoitetta maksimoida (osakkeen)omistajien varallisuus, joka yrityksen teoriassa nähdään johdon rationaalisten valintojen perustana. Yrityksen teorian mukaan yritysten toiminta optimoidaan niin, että voitto maksimoituu päätetyllä aikajänteellä. Myös Suomen osakeyhtiölain 1 luvun 5 §:n mukaan osakeyhtiön toiminnan tarkoitus on tuottaa voittoja osakkeenomistajille. Pitkällä aikavälillä tämä tarkoittaa, että yrityksillä on tarve löytää uusia tehokkaampia ja tuottavampia toimintamuotoja ja -tapoja, sekä toteuttaa niitä varten investointeja. Näihin investointeihin rahoitusteorian mukaan ryhdytään, jos niistä saatavan nettokassavirran nykyarvo on positiivinen. Näin ollen toiminnan kannattavuus on yritystoiminnan keskiössä. Kannattavalla liiketoiminnalla voidaan rahoittaa uusia investointeja mutta myös hyvillä investoinneilla voidaan kääntää tappiollinen toiminta kannattavaksi.

Koko kansantalouden tasolla yritysten voitot, toiminnan kannattavuus, näkyvät yhtenä tuoteränsä kansantalouden tilinpidossa. Yritysten voitot kertovat sekä yritystoiminnan kannattavuudesta että myyntivolyymista. Voittojen merkitys kansantulosta on kasvanut 70-luvulta nopeasti. Vuosina 1995–2007 yritysten voittojen osuus kansantulosta vaihteli 9 ja 13 prosentin välillä kun taas vuosina 1975–1989 tämä osuus oli keskimäärin neljä prosenttia. Vuosina 2008–2010 yritysten voitto-osuus kansantulosta aleni kansainvälisestä finanssikriisistä aiheu-

¹ Yritysten kannattavuutta on käsitelty tämän artikkelin pohjalta lehdessä Euro & Talous 05/2011: Talouden näkymät, kehikko 3. s. 24–26.

tuneen taantumien myötä keskimäärin seitsemään prosenttiin. Talouden eri sykleissä yritysten voitot ovatkin nopeasti muuttuva erä, koska palkansaajakorvaukset eivät sopeudu suhdanteiden mukaan yhtä nopeasti. Makrotasolla yritysten voitot toimivat lyhyellä tähtäimellä puskurina ulkoisia sokkeja vastaan.

Yritysten kannattavuus mahdollistaa uudet investoinnit ilman ulkoista rahoitusta ja velkaantumista. Investointien toteuttaminen sisäisellä rahoituksella eli tulorahoituksella onkin yleistä ja tätä on testattu useissa pecking order -teorian tutkimuksissa². Ryhtyäkseen investointihankkeisiin yritys tarkastelee nykyistä kannattavuuttaan sekä tulevaisuuden näkymiä. Jos tulevaisuuden näkymät ovat hyvät, yritys ryhtyy investointeihin. Investointien rahoituksen hinta on riippuvainen yrityksen kannattavuudesta ja omavaraisuudesta. Yritys, jonka kannattavuus on heikkoa ja, jonka pääomarakenne on velkainen, on sijoittajan näkökulmasta riskillisempi ja näin ollen yrityksen rahoitus on kalliimpaa. Tästä syystä kannattavuus on myös tärkeää makrotalouden kannalta.

² Pecking order -teorian mukaan yritys aloittaa halvemmista rahoitusmuodoista toiminnan rahoittamisessa eli tulorahoituksesta ja hyödyntää kalliimpaa rahoitusta vain tapauksissa, joissa tulorahoitus ei riitä. Tulorahoitus on halvinta, koska sen hankkimista ei aiheudu erillisiä kustannuksia ja se ei vähennä nykyisten osakkeenomistajien kontrollointimahdollisuutta. (Leppiniemi & Puttonen, 2002).

2 Kannattavuus yritystasolla

Yrityksen kannattavuus voidaan mallintaa voittofunktion kautta, josta myös nähdään mitkä tekijät vaikuttavat kannattavuuteen. Yrityksen voitto on kokonaistuotot vähennettynä muuttuvilla ja kiinteillä kustannuksilla eli

$$\pi = p * Q - C ,$$

missä π on voitto, p tuotoksesta saatava hinta, Q tuotoksen määrä ja C kustannukset. Kustannuksia yritykselle muodostuu työvoimasta ja pääomankorvauksista sekä välituotteiden ostoista³. Voittofunktiosta nähdään, että yrityksen kannattavuuteen vaikuttavat lopputuotteen hinta sekä tuotannontekijöiden ja välituotteiden hinnat. Lopputuotteen hinnan noustessa tai tuotannontekijöiden hintojen laskiessa, kannattavuus paranee, kun taas lopputuotteiden hinnan laskiessa kannattavuus heikkenee muiden tekijöiden pysyessä ennallaan. Kannattavuuteen vaikuttaa näin ollen markkinoiden kilpailun aste ja kilpailun lisääntyessä kannattavuus yleensä heikkenee laskevien lopputuotehintojen mukana. Työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset vaikuttavat taas panoshintoihin, joten kansainvälisellä hintakilpailukyvyllä on tärkeä rooli kannattavuudessa. Panosten tuottavuus vaikuttaa myös kannattavuuteen; tuottavuuden parantuessa voidaan samalla panosmäärällä tuottaa enemmän, jolloin kannattavuus paranee muiden tekijöiden pysyessä ennallaan.

2.1 Kannattavuuden tunnusluvut

Absoluuttista kannattavuutta yritystoiminnassa mitataan voitoilla ja suhteellista kannattavuutta erilaisilla tunnusluvuilla. Yleisimmin kannattavuutta mitataan sekä myyntikatteella että käyttökatteella. Myyntikate on etenkin tukku- ja vähittäiskaupassa seurattu tunnusluku. Tukku- ja vähittäiskaupassa myyntikate saadaan laskettua liikevaihdon ja ostojen sekä varastojen muutoksen erotuksena. Valmistustoiminnassa liikevaihdosta vähennetään myytyjen tuotteiden valmistamisesta aiheutuneet muuttuvat kustannukset, jotka eivät aina ole helposti jäljitettävissä etenkin aloilla, jossa on paljon yleiskustannuksia. Käyttökate lasketaan vähentämällä valmistuksen kiinteät kustannukset ilman poistoja myyntikatteesta. Myyntikate yleensä suhteutetaan liikevaihtoon ja käyttökate liiketoiminnan tuottoihin eli liikevaihtoon ja muihin tuottoihin, jolloin yrityksen kannattavuudesta voidaan tehdä vertailuja toimialan sisällä.

³ Kustannukset voidaan mallintaa funktiolla $C(q) = wL+rK+M$, missä w ja r ovat työn ja pääoman korvauksia, L ja K ovat työvoiman ja pääoman määrät ja M on välituotteet.

Käyttökateprosentti kertoo kuinka paljon yritys tekee voittoja ennen poistoja, satunnaisia eriä, tilinpäätössiirtoja ja veroja. Hyvä käyttökateprosentti vaihtelee toimialoittain, joten toimialojen väliseen kannattavuuden vertailuun tätä tunnuslukua ei voida käyttää. Toimialan keskimääräinen käyttökateprosentti riippuu kilpailutilanteesta sekä toimialan luonteesta. Esimerkiksi kaupan alalla hyvä käyttökateprosentti on 2–10 prosenttia, kun taas pääomavaltaisessa teollisuudessa käyttökateprosentin tarvitsee olla paljon suurempi, jotta myös investointien rahoituskustannukset voidaan kattaa pitkällä aikavälillä. Toimialan sisälläkin käyttökate saattaa toimia huonona indikaattorina yrityksen kannattavuudesta, koska osa yrityksistä omistaa tuotantovälineensä ja osa vuokraa. Edellisessä tapauksessa käyttökate on parempi, koska omista tuotantovälineistä aiheutuvat kustannukset eivät kuulu käyttökatteeseen kun taas vuokratuista tuotantovälineistä aiheutuu liiketoiminnan muita kuluja, jotka pienentävät käyttökateä.

Käyttökateprosentille ei ole yleispätevää tavoitearvoa mutta kaupan alalla käyttökateprosentti yleensä asettuu 2–10 % välille, teollisuudessa 5–20 % ja palvelusektorilla 5–15 % välille. Käyttökateen tulee riittää aineettoman ja aineellisen tuotantovälineistön poistovaatimukseen ja vieraan pääoman rahoituskulujen kattamiseen vähintään keskipitkällä aikavälillä. Lisäksi käyttökate tulisi pitkällä aikavälillä riittää oman pääoman sijoittajien kompensoimiseen, jotta yrityksen tavoite omistajien varallisuuden maksimoimiseksi toteutuisi.

Käyttökateen ja myyntikateen lisäksi tuloslaskelmasta voidaan laskea kannattavuuden mittariksi liiketulos-, nettotulos- ja rahoitustulosprosentti suhteuttamalla haluttu tunnusluku liiketoiminnan kokonaistuottoihin. Liiketulos (*Earning before interest and taxes, EBIT*) kertoo kuinka paljon varsinaisesta liiketoiminnan tuotoista on jäljellä ennen rahoituseriä ja veroja. Käyttökate vähennettynä poistoilla on yhtä kuin liiketulos. Kannattavuuden analyysissä liiketuloksesta yleensä käytetään oikaistua muotoa, joten liiketulos ei välttämättä täsmää tuloslaskelman kanssa. Tällaisia oikaisuja ovat esimerkiksi laskennalliset palkkakorjaukset ja tietyt tuloslaskelmassa liiketoiminnan muissa kuluissa olevat satunnaiset erät. Tunnuksella voidaan seurata yrityksen kehitystä ja vertailla kannattavuutta myös toimialojen välillä. Saman toimialan yritysten operatiivista kannattavuutta on hyvä vertailla liiketulosprosentin avulla, jossa rahoituskuluja ei ole mukana. Tällöin voidaan vertailla velattomien ja taseessaan velkaa pitävien yritysten kannattavuutta toisiinsa. Liikevoiton tulee kattaa rahoituskulut, joten pääomavaltaisemman yrityksen liikevoittoprosentin tulee yleensä olla suurempi. Ohjearvoina pidetään 10 prosenttia, jolloin liike kannattaa hyvin, 5–10 prosenttia, jolloin kannattavuus on tyydyttävä ja alle 5 % jolloin kannattavuus on heikkoa.

Lisäämällä rahoitustuotot liiketulokseen ja vähentämällä siitä rahoituskulut ja verot päästään nettotulokseen. Nettotulos suhteessa liiketoiminnan tuottoihin tulee olla positiivinen, jotta yritys on kannattava. Yrityksellä voi olla pääomarakenteen ja voitonjaon osalta tavoitteita, jolloin tavoiteltu nettotulosprosentti määräytyy niiden mukaan. Rahoitustulos lasketaan nettotuloksen ja poistojen summana. Tämän tulee riittää lainojen lyhennyksiin, investointien omarahoitusosuuksiin, käyttöpääoman lisäyksiin sekä voitonjakoon omalle pääomalle, joten sen on oltava positiivinen myös lyhyellä aikavälillä.

Yritysten kannattavuutta voidaan arvioida myös suhteuttamalla tuloslukuja taseesta saataviin lukuihin. Pääoman tuotto on tärkeä kannattavuuden mittari niin oman pääoman sijoittajalle kuin myös lainanantajalle. Nämä kannattavuusluvut kertovat miten hyvin pääomasta on saatu aikaiseksi tulosta. Näiden tunnuslukujen muutokset kertovat pääoman käytön tehokkuisesta tai heikentymisestä.

Tärkein taseen avulla laskettava tunnusluku on kokonaispääoman tuotto (*Return on assets, ROA*), joka lasketaan kaavalla:

$$\text{Kokonaispääoman tuotto-%} = \frac{\text{nettotulos} + \text{rahoituskulut} + \text{verot (12kk)}}{\text{oikaistun taseen loppusumma}} * 100$$

Oikaistu tase lasketaan kauden alun ja lopun keskiarvoina sekä tase-eriin tehdään joitakin oikaisuja, kuten esimerkiksi laskennallisen verovelan vähentäminen tai leasingvastuiden lisääminen. Tämä tunnusluku on hyvä kannattavuuden mittari, koska veronmaksupolitiikka tai yhtiömuodosta johtuva verotustekniikka ei vaikuta tunnusluvun arvoon. Tunnusluku kertoo kuinka paljon tuotosta on saatu aikaiseksi toimintaan sidotulla kokonaispääomalla ja sitä kutsutaan myös kansantaloudelliseksi kannattavuudeksi. Viitearvoina voidaan pitää samoja arvoja kuin liiketulosprosentin tapauksessa. Tunnusluvun käyttöä heikentää se, että jotkin yritykset käyttävät hanakammin ns. arvonkorotusta,⁴ jolloin näiden yritysten tuotto-%:t ovat pienempiä. Vertailua vuosien välillä hankaloittaa myös se epäjatkuvuuskohta, jonka arvonkorotus aiheuttaa.

Sijoitetun pääoman tuotto (*Return on investment, ROI*) saadaan suhteuttamalla nettotulos koko pääoman sijasta tilikauden keskimääräiseen sijoitettuun pääomaan. Sijoitettu pääoma saadaan kun oikaistusta vieraasta pääomasta vähennetään koroton vieras pääoma. Tuotto-% mittaa sitä, miten paljon yritys tuottaa pääomalle, jolla on jonkinlainen tuottovaatimus. Jakoa korolliseen ja korottomaan pääomaan on joskus vaikea tehdä, joten näissä tapa-

⁴ Arvonkorotuksella tarkoitetaan käyttöomaisuuden arvon korotusta, kun todennäköinen luovutushinta on pysyvästi ja olennaisesti kohonnut. Kirjanpitolaki määrittelee kohteet ja missä tilanteissa arvonkorotusta saa käyttää. (KPL 5:17§).

uksissa kokonaispääoman tuotto on hyödyllisempi tunnusluku. Lisäksi tunnuslukua on hankalampi arvioida, jos yrityksessä on toteutettu suuria investointeja tai arvonkorotuksia. Sijoitetun pääoman tuottoprosentin tulisi olla vähintään korollisen vieraan pääoman keskimääräinen korkokuluprosentti.

Näiden tunnuslukujen lisäksi etenkin sijoittaja on kiinnostunut oman pääoman tuotosta (*Return on equity, ROE*) eli siitä lisäarvosta, mitä yritys hänen sijoittamalleen pääomalleen tuottaa. Tämä luku lasketaan jakamalla nettotulos oman pääoman määrään keskimäärin tilikaudella. Arvonkorotukset vaikuttavat tähän eniten ja toimialoja vertailtaessa makrotasolla tämä luku on epäinformatiivisin, joten tästä syystä oman pääoman tuotto prosentit ovat yleensä ainoastaan sijoittajien työkalu.

Kannattavuustunnuslukujen rinnalla on hyvä tarkastella myös joitakin rahoituksen tunnuslukuja. Esimerkiksi huonon kannattavuuden yritysten omavaraisuusaste on informatiivinen, koska se kertoo miten hyvin heikkoa kannattavuutta voidaan kestä. Jos pääomarakenne on painottunut omaan pääomaan, pystyy yritys kestäämään tappioita paremmin kuin velkaantunut yritys. Lisäksi yrityksen on tarpeellista tarkastella velanhoitokykyään suhteuttamalla korollisia velkojaan käyttökatteseen, liikevaihtoon tai rahoitustulokseen.

3 Kannattavuus kansantalouden tilinpidossa

Kansantalouden tilinpidossa tilastoidaan yritysten, kotitalouksien ja julkisyhteisöjen toiminta. Kansantuote mittaa talousyksiköiden arvonlisäysten summaa, joka lasketaan sektorille vähentämällä sen tuotoksesta välituotekäyttö. Arvonlisäyksestä vähentämällä palkansaajakorvaukset, tuotannon ja tuonnin nettoverot sekä kiinteän pääoman kuluminen saadaan toimintaylijäämä, jolla voidaan arvioida kannattavuutta. Yritysten kannattavuutta kansantalouden tilinpidollisin käsittein voidaan mitata suhteuttamalla toimintaylijäämä arvonlisäykseen, nettopääomakantaan tai tuotokseen. Toimialan ja yritysten toimintaylijäämää voidaan approksimoida tilinpäätöksen liikevoittoerällä. Liikevoitto on yrityksen varsinaisessa toiminnassa muodostunut voitto, josta on vähennetty muuttuvat ja tuotannon kiinteät kustannukset sekä poistot.

3.1 Kannattavuuden tunnusluvut

Toimintaylijäämän suhteuttaminen tuotokseen vastaa yritystasolla liikevoiton suhteuttamista liiketoiminnan tuottoihin.⁵ Toimintaylijäämän ja tuotoksen laskeminen kuitenkin poikkeaa joissakin määrin tuloslaskelman vastaavista luvuista. Kansantalouden tilinpidon käsitteet sisältävät ainoastaan konkreettisen tuotoksen ja siitä vähennetyn välituotekäytön kun taas yrityksen kirjanpidossa liikevoiton erät sisältävät myös aineettomia ja realisoitumattomia eriä. Näin ollen kansantalouden tilinpidon aineiston kannattavuusluvut eroavat yritysten tuloslaskelmista lasketuista luvuista.

Toimintaylijäämän suhteuttaminen tuotokseen on yksinkertainen tunnusluku yrityssectorille ja sen eri toimialoille. Se antaa informaatiota siitä miten suuri osa tuotoksesta jää voitoiksi ja miten suuri osa menee välituotteiden sekä palkansaajakorvausten kattamiseen. Toimialojen välillä tätä kannattavuuslukua ei voida vertailla, koska toisilla aloilla välituotekäyttö on huomattavasti suurempaa kuin toisilla.

Toimintaylijäämä suhteessa arvonlisäykseen vastaa yrityksen tilinpäätöksestä laskettua käyttökate/jalostusarvo -lukua. Jalostusarvo on myyntikate, johon on lisätty valmistamisesta aiheutuneet työvoiman kustannukset. Kannattavuus voidaan esittää kaavalla⁶

$$\frac{Q * p - W}{Q * p} = 1 - \frac{w}{p} .$$

Osa arvonlisäyksestä menee työvoimakustannuksiin ja osa bruttotoimintaylijäämään. Tästä kannattavuuden merkintätavasta huomataan, että kannattavuuteen vaikuttavat yksikkökustannukset ja arvonlisäyksen hinta. Yksikkötyökustannukset voidaan jakaa vielä työn tuottavuuteen ja tuntiansioihin. Näiden muuttujien tarkastelu on tärkeää yritysten kannattavuuden kehityksen kannalta.

Koko yrityssectorin toimintaylijäämä suhteutettuna arvonlisäykseen kertoo kannattavuudesta kansantalouden funktionaalisen tulonjaon näkökulmasta. Pääomavaltaisilla aloilla voitto-osuus on suurempi, koska niiden arvonlisäyksestä menee suurempi osuus pääomakorvauksiin kuin palkansaajakorvauksiin. Yritysten liikevoiton suuruus riippuu toisaalta myös siitä, kuinka paljon palkansaajakorvauksia tarkasteltavalta periodilta maksetaan. Palkansaajakorvaukset kehittyvät tyypillisesti hyvin tasaisesti, joten jos tämä tunnusluku on parantunut mer-

⁵ Liiketoiminnan tuotot sisältävät tilinpäätöserät liikevaihto ja liiketoiminnan muut tuotot. Liikevaihto tarkoittaa varsinaisen toiminnan myyntituottoja ja liiketoiminnan muut tuotot ovat säännöllisiä tuottoja muusta kuin varsinaisesta liiketoiminnasta.

⁶ $Q * p$ = arvonlisäys käyvin hinnoin, Q =arvonlisäys kiintein hinnoin, p = arvonlisäyksen hinta, W = työvoimakustannukset, $w = W/Q$ = yksikkötyökustannukset.

kittävästi, tarkoittaa se yleensä käyttöasteen nousua, eli tuottavuuden parantumista ja omistajien voitonjaon parantumista.

Toimintaylijäämä suhteessa nettopääomaan vastaa yrityksen tuloslaskelman liikevoiton suhteuttamista pysyviin vastaaviin eli pääomaan, joka osallistuu tulonhankintaan useampana vuotena. Tätä toisinaan approksimoidaan myös kokonaispääoman tuotto prosentilla (ROA) mutta määritelmällisesti kansantalouden tilinpidon yritys sektorin nettopääoma sisältää vain kiinteän aineettoman ja aineellisen pääoman. Tällä kansantalouden tilinpidosta lasketulla luvulla voidaan arvioida kuinka paljon pääomalla on saatu aikaiseksi ylijäämää. Nettopääoma arvotetaan käypiin tai uutta vastaaviin hintoihin, jolloin tunnusluvulla voidaan jäljittää myös hintojen muutokset pääoman kautta.

Taulukko 1. Yrityksen tilinpäätöksen ja kansantalouden tilinpidon vastaavuudet

Yritysten tilinpäätös	Kansantalouden tilinpito
<i>Liikevaihto, liiketoiminnan muut tuotot</i>	<i>Tuotos perushintaan</i>
<i>–Muuttuvat ja kiinteät kustannukset pl. työ-kust.</i>	<i>–Väli tuotekäyttö ostajahintaan</i>
<i>=Jalostusarvo</i>	<i>=Arvonlisäys</i>
<i>–Työkustannukset</i>	<i>–Palkansaajakorvaukset</i>
<i>=Käyttökate</i>	<i>=Toimintaylijäämä, brutto</i>
<i>–Suunnitelman mukaiset poistot</i>	<i>–Kiinteän pääoman poistot</i>
<i>=Liikevoitto</i>	<i>=Toimintaylijäämä, netto</i>
Tunnusluvut	
<i>Käyttökateprosentti, liikevoittoprosentti</i>	<i>Toimintaylijäämä/tuotos</i>
<i>Liikevoitto/jalostusarvo</i>	<i>Toimintaylijäämä/arvonlisäys</i>
<i>Liikevoitto/pysyvät vastaavat, ROA</i>	<i>Toimintaylijäämä/nettopääomakanta</i>

4 Kannattavuuskehitys Suomessa 1975–2010

Yritysten kannattavuuskehitystä tarkastellaan tässä selvityksessä kokonaisuutena, toimialoitain ja kansainvälisesti. Aineistona on käytetty kansantalouden tilinpidon tilastoja sekä yritysten rakennetilastoja. Kansantalouden tilinpidon tilastoista kannattavuutta voidaan tarkastella vuodesta 1975 lähtien. Tilastokeskuksen yritysten rakennetilaston data on kerätty vuodesta 1999 lähtien, joten tätä tilastoa käytetään täydentävänä informaatiolähteenä. Rakennetilasto vastaa yritysten tilinpäätöstä, joten sen aineistosta voidaan laskea mikrotason kannattavuuslukuja ja kansantalouden tilinpidon tilastosta makrotason kannattavuuslukuja. Tilastojen liikevoitto- ja toimintaylijäämäkäsite poikkeavat toisistaan, koska tilinpäätöksessä tuloutetaan myös ulkomaiset voitot kun taas toimintaylijäämä kattaa vain kotimaassa saadut voitot. Käytetyt tilastot ovat vuosiaineistoja. Kansantalouden tilinpidon tilasto valmistuu seuraavan vuoden kesäkuussa ja rakennetilasto seuraavan vuoden syksyllä.

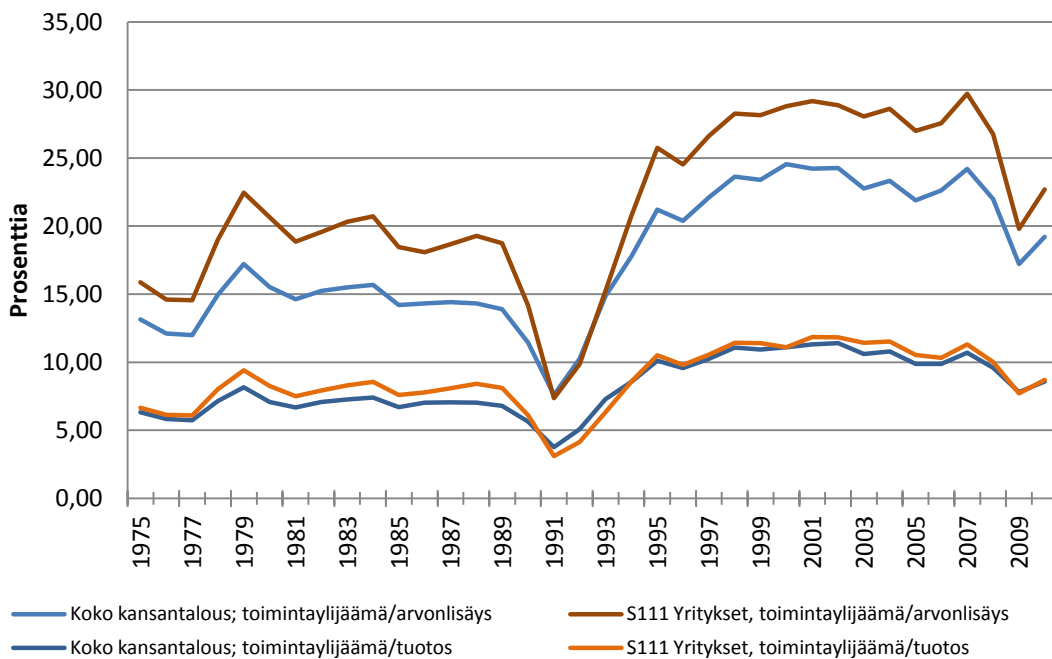
4.1 Yrityssektorin kannattavuuden kehitys

Yritysten osuus vuosina 1975–2010 koko kansantalouden tuotoksesta oli keskimäärin 71 prosenttia ja arvonlisäyksestä 62 prosenttia. Koko kansantalouden ja yrityssektorin kannattavuus on kuvattu alla olevassa kuvassa suhteutettuna arvonlisäykseen ja tuotokseen. Yrityksille kannattavuus on tärkeämpää kuin muille sektoreille, koska se on toiminnan jatkuvuuden perusedellytys. Kuten kuvio 1 kertoo, taantumissa yritysten kannattavuus heikkenee. Tämä johtuu pienevistä myyntimääristä sekä kiinteistä kustannuksista. Koko kansantalouden ja yritysten kannattavuuskehitys on luonnollisesti samansuuntaista johtuen yritysten osuudesta toimintaylijäämästä ja arvonlisäyksestä. Suhteutettuna tuotokseen yritysten kannattavuus on ajoittain vain hiukan parempi kuin koko kansantalouden mutta merkittäviä eroja ei ole aggregaattitasolla.

Vuosina 1975–1990 yritysten kannattavuus oli keskimäärin 7,7 prosenttia ja vuosina 1994–2008 10,9 prosenttia tuotokseen suhteutettuna. Vastaavat luvut arvonlisäykseen suhteutettuna ovat 18,4 ja 27,2 prosenttia. Yritysten kannattavuus siirtyi näin uudelle tasolle rakennemuutoksen vauhdittamana 90 -luvun laman jälkeen. Koko kansantalouden kannattavuus suhteutettuna arvonlisäykseen on noin neljä prosenttia yritysten kannattavuutta alempi.

Tämä tasoero kansantalouden ja yritysten välillä on luonnollista, koska yrityksillä on myös voiton maksimointitavoite, jota muilla sektoreilla ei samassa määrin ole. Näin ollen muiden sektoreiden arvonlisäyksestä suurempi osa menee palkansaajakorvauksiin ja poistoihin, kun taas yrityssektori tarvitsee toimintaylijäämää suhteellisesti enemmän myös voitonjakoon, investointien rahoittamiseen ja rahoituskustannuksiin. Jalostusalan⁷ yritysten kannattavuus vuosina 1975–1990 tuotokseen suhteutettuna oli 7 prosenttia ja ajanjaksolla 1994–2008 10,3 prosenttia. Arvonlisäykseen suhteutettuna vastaavat luvut ovat 20,7 ja 31,4. Jalostusalan yritysten kannattavuus kasvoi selvästi uudelle tasolle laman jälkeen. Palvelualoilla vastaavat luvut tuotokseen suhteutettuna olivat 8,8 ja 11,3 prosenttia ja arvonlisäykseen suhteutettuna 15,8 ja 22,5.

Kuvio 1. Koko kansantalouden ja yrityssektorin kannattavuus 1975–2010

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Vuonna 2008 alkaneen finanssikriisin ja siitä seuranneen syvän taantumun vaikutukset kannattavuuteen näkyvät kaikilla toimialoilla. Tehdasteollisuuden kannattavuus arvonlisäykseen suhteutettuna laski erityisesti, yli 17 prosenttia vuonna 2009 joka on noin kuusi prosenttiyksikköä enemmän kuin 1990-luvun laman alussa vuosina 1990–1991. Myös tuotokseen ja

⁷ Jalostus sisältää rakentamisen ja teollisuuden lisäksi kaivostoiminnan, energia-, vesi- ja jätehuollon.

nettopääomaan suhteutettuna havaitaan, että tehdasteollisuudessa pudotusta tuli enemmän kuin palveluissa tai rakentamisessa. Globaali talouskriisi vaikutti Suomen tehdasteollisuuden tuotantoon ja kannattavuuteen erityisen voimakkaasti, koska investointitavaroiden, eli koneiden ja laitteiden, osuus teollisuuden viennistä on suuri. Taantuman iskiessä yritykset supistivat voimakkaasti investointejaan ympäri maailman.

Palveluiden kannattavuus heikkeni vuonna 2009 3 prosenttiyksikköä suhteessa arvonlisäykseen, mikä on hieman yli prosenttiyksikön verran vähemmän kuin 90-luvun laman aikana. Rakennusalan yritysten kannattavuus tippui myös vähemmän 2009 kuin 90-luvulla ja negatiiviselta kannattavuudelta eli tappioilta koko alan tasolla vältyttiin. Julkinen valta kohdisti paljon elvytystoimia rakennusosalalle ja ilman näitä toimenpiteitä rakennusalan tilanne olisi ollut huomattavasti heikompi. Vuonna 2010 kannattavuus koheni teollisuudessa ja palveluissa taantuman hellittäessä. Rakentamisen kannattavuus kuitenkin heikkeni enemmän kuin taantumavuonna.

Taulukko 2. Toimintaylijäämä suhteessa tuotokseen, prosenttia

	1975– 1990	1991– 2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tehdasteollisuus	6,9	8,4	11,5	11,6	11,0	10,5	9,7	10,1	11,1	9,0	4,1	6,6
Metsäteollisuus	3,8	7,4	15,1	11,7	8,4	7,8	5,7	6,8	6,8	2,5	-3,3	5,0
Kemianteollisuus	10,3	9,5	10,2	11,0	9,9	13,4	10,4	9,8	10,4	7,6	7,9	8,9
Metalliteollisuus	7,2	9,1	11,5	13,0	13,8	11,8	11,5	12,3	13,8	12,0	4,4	6,3
Metalliteollisuus pl. sähkö- ja elektroniikkateol- lisuus	6,4	6,5	7,0	5,7	6,2	6,1	7,2	8,1	8,9	9,1	4,1	6,6
Sähkö- ja elektroniikkate- ollisuus	10,6	13,2	17,7	22,8	25,0	20,2	17,7	19,1	22,2	16,7	4,9	5,7
Elektroniikkateollisuus	10,9	14,2	19,4	25,8	28,0	22,5	18,8	20,4	24,1	17,4	3,3	4,5
Kulkuneuvojen valmistus	4,4	4,6	3,2	5,8	6,8	2,9	5,0	3,7	2,0	3,5	-1,9	1,2
Rakentaminen	3,6	5,6	7,6	5,5	6,5	7,7	8,7	8,7	9,1	7,5	7,1	3,3
Palvelut	8,8	8,8	13,0	12,9	12,0	12,6	11,2	9,9	11,1	10,5	9,2	9,9
Kauppa	10,8	9,7	14,8	15,1	14,4	15,3	14,6	13,1	14,4	15,3	12,2	12,9

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Taulukko 3. Toimintaylijäämä suhteessa arvonlisäykseen, prosenttia

	1975–1990	1991–2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tehdasteollisuus	21,5	26,6	35,8	35,5	33,8	33,5	32,5	35,1	38,6	33,7	16,1	25,2
Metsäteollisuus	12,1	23,3	43,0	36,2	28,8	27,5	21,1	26,3	27,6	11,7	-17,0	21,6
Kemianteollisuus	38,3	32,2	36,5	38,3	36,6	46,5	41,9	43,5	44,7	39,3	35,0	41,4
Metalliteollisuus	18,9	28,1	36,8	38,8	39,3	36,4	37,2	40,1	44,5	40,7	16,5	22,9
Metalliteollisuus pl. sähkö- ja elektroniikka- teollisuus	17,6	20,2	23,4	19,1	20,5	21,2	25,1	29,4	32,5	32,0	14,6	23,5
Sähkö- ja elektroniik- kateollisuus	23,1	39,8	53,6	59,5	59,3	53,8	52,0	53,8	59,2	52,8	19,9	21,8
Elektroniikkateollisuus	23,1	43,7	58,1	65,0	63,9	58,1	55,2	56,3	62,7	55,8	14,7	18,9
Kulkuneuvojen valmis- tus	11,3	13,3	14,1	22,2	23,1	9,6	18,7	15,7	9,2	14,5	-8,3	4,5
Rakentaminen	9,0	14,5	20,8	15,5	17,7	20,8	23,4	23,5	24,9	20,8	18,4	9,1
Palvelut	15,8	17,3	25,1	25,0	24,1	25,2	22,8	21,1	22,8	21,1	18,2	19,7
Kauppa	18,2	18,1	27,7	28,3	27,7	29,4	28,6	27,6	29,1	29,1	23,4	25,1

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Taulukko 4. Toimintaylijäämä suhteessa nettopääomakantaan, prosenttia

	1975–1990	1991–2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tehdasteollisuus	11,2	16,5	27,7	27,4	25,5	25,7	25,1	29,2	33,8	27,2	9,6	17,8
Metsäteollisuus	4,3	9,7	20,9	16,1	11,7	11,2	7,6	10,5	11,0	3,7	-3,8	7,7
Kemianteollisuus	16,6	15,5	21,7	23,3	21,3	32,8	26,6	28,3	27,7	22,3	17,5	23,9
Metalliteollisuus	13,5	29,3	47,0	50,3	51,2	45,9	50,3	59,8	73,3	62,8	16,5	25,7
Metalliteollisuus pl. sähkö- ja elektroniikkate- ollisuus	11,4	15,9	22,5	16,8	18,4	18,7	24,6	32,5	38,9	37,9	12,1	22,2
Sähkö- ja elektroniikka- teollisuus	27,8	79,1	116,6	150,0	151,3	132,1	130,1	143,2	181,3	143,6	31,7	38,0
Elektroniikkateollisuus	24,8	94,6	133,4	179,5	178,9	153,6	144,7	156,4	204,3	155,0	21,5	29,8
Kulkuneuvojen valmistus	6,3	8,3	10,9	20,2	21,3	7,4	15,9	13,8	7,8	12,8	-5,2	3,1
Rakentaminen	18,1	34,0	51,9	36,1	41,9	51,6	60,2	60,5	66,7	53,7	43,0	20,2
Palvelut	5,5	6,4	10,1	10,4	9,9	10,6	9,4	8,5	9,3	8,5	7,1	8,2
Kauppa	12,3	14,0	25,8	28,2	28,1	31,4	31,3	30,4	33,3	34,3	25,6	29,7

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

1990-luvulta alkanut kannattavuuden kohentuminen ei ole johtanut yritysten kotimaisten investointien kasvamiseen samassa määrin. Toimintaylijäämää käytettiin sen sijaan velkojen

poismaksuun ja suurempiin pääomakorvauksiin omistajille. Yritykset ovat kasvattaneet osin-
gonmaksuaan suhteessa voittoonsa, jonka yhtenä selittäjänä voidaan pitää myös verotuk-
sessa tapahtuneita muutoksia 90-luvun alussa. Toisaalta kansantalouden tilinpidon aineis-
toissa kiinteän pääoman bruttomuodostukseen ei lasketa tutkimus- ja kehitysmenoja. Näin
ollen investoinnit suhteessa toimintaylijäämään voi olla todellisuudessa suurempia kuin tilas-
to antaa ymmärtää, jos yritysten investoinnit ovat siirtyneet enemmän aineettomiin tutkimus-
ja kehitysmenoihin.

4.2 Kannattavuuskehitys toimialoittain

4.2.1 Teollisuus

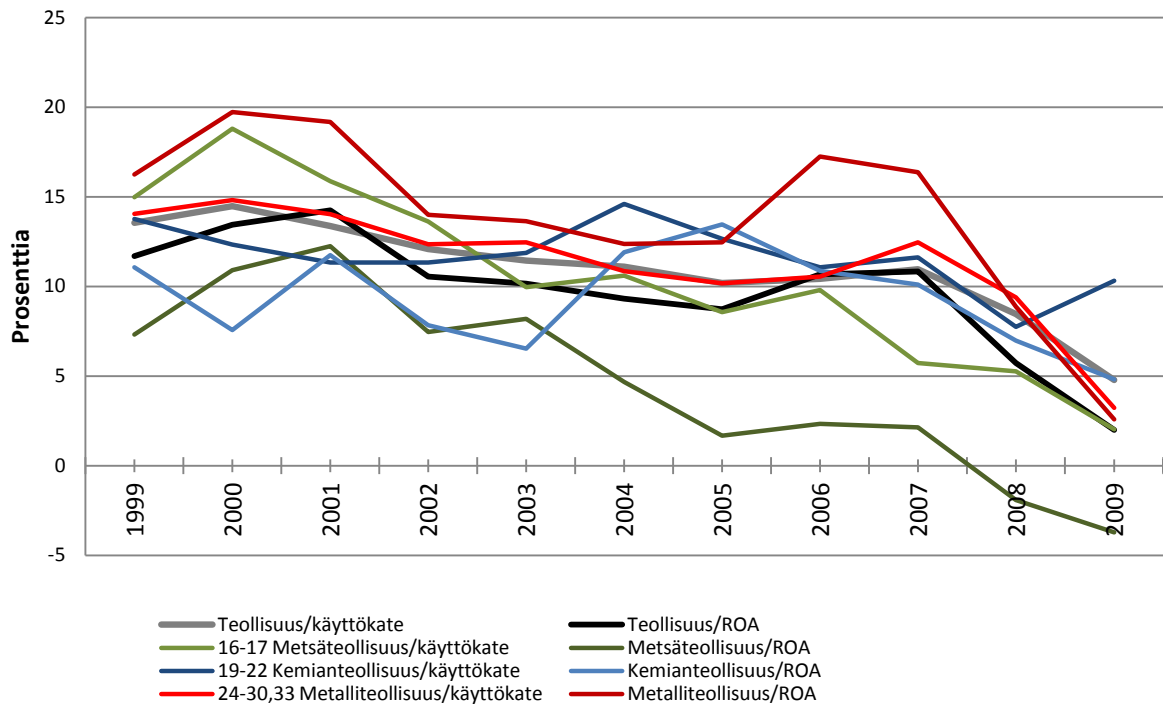
Vuodesta 1975 teollisuuden yritysten osuus Suomen kansantalouden arvonlisäyksestä on
ollut keskimäärin 25 prosenttia aina taantumavuoteen 2008 asti. Vuosina 2009 ja 2010 teolli-
suuden osuus oli keskimäärin 17 prosenttia. Teollisuuden kannattavuuteen vaikuttaa palve-
lualoja enemmän välituotehinnat ja vientimarkkinoiden kehitys. Lisäksi teollisuuden menestys
heijastuu suoraan palvelualojen kannattavuuteen. Näin ollen teollisuuden kannattavuudella
on suuri merkitys koko kansantalouden kannalta.

Kannattavuuskehitys teollisuuden rakennetilastosta laskettujen käyttökateprosenttien ja
kokonaispääomantuotto-prosentin mukaan on ollut laskusuuntainen jo ennen 2008 vuonna
alkanutta taantumaa, tosin vielä vuonna 2005 oli merkkejä kannattavuuden parantumisesta.
Teollisuuden eri toimialoilla kehitys on kuitenkin ollut erisuuntaista. Metsäteollisuuden kan-
nattavuuskehitys on ollut heikkoa vuodesta 1999, mistä lähtien tilinpäätöstilasto on saatavilla.
Toisaalta sähkö- ja elektroniikkateollisuuden käyttökate parantui huomattavasti juuri ennen
taantumaa.

Vuosien 1999–2008 koko teollisuuden kokonaispääoman tuoton keskiarvoksi muodostui
10 prosenttia ja vaihteluväliksi 5–14 prosenttia. Pääoman tuotto oli huipussa vuonna 2001,
joka johtui kasvaneista rahoitustuotoista, joten samanlaista kannattavuuden parantumista
käyttökatteella mitaten ei havaittu. Sähkö- ja elektroniikka-alan kannattavuus 2000-luvulla on
ollut omaa luokkaansa. Kokonaispääoman tuotto ennen vuotta 2008 on ollut keskimäärin 25
prosenttia ja vaihtelua on ollut 16 prosentista 32 prosenttiin. Tosin elektroniikka-alalla kannat-
tavuuden heikentyminen alkoi vuotta aikaisemmin kuin muilla teollisuuden aloilla ja vuonna
2009 kannattavuus oli vain hiukan yli prosentin sekä käyttökatteella että pääoman tuotolla
mitattuna. Sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa kannattavuus alkoi lähentyä teollisuuden

keskimääräistä kannattavuutta 2000-luvun alkupuolella mutta 2006 alalla nähtiin nopea kannattavuuden parantuminen vieraan pääoman määrän pienentyessä taseessa. Näin ollen käyttökatteessa ei samanlaista kasvua tapahtunut. Käyttökateen keskiarvo teollisuudessa oli 11,7 prosenttia vuosina 1999–2008 ja vaihteluväli 8,5–14,5 prosenttia. Jakson alussa sähkö- ja elektroniikka-alan käyttökateprosentti oli viisi prosenttiyksikköä korkeampi kuin teollisuuden keskimäärin mutta tämä kuroutui umpeen vuoteen 2006 mennessä.

Kuvio 2. Käyttökateprosentti ja kokonaispääoman tuotto prosentti, 1975–2009

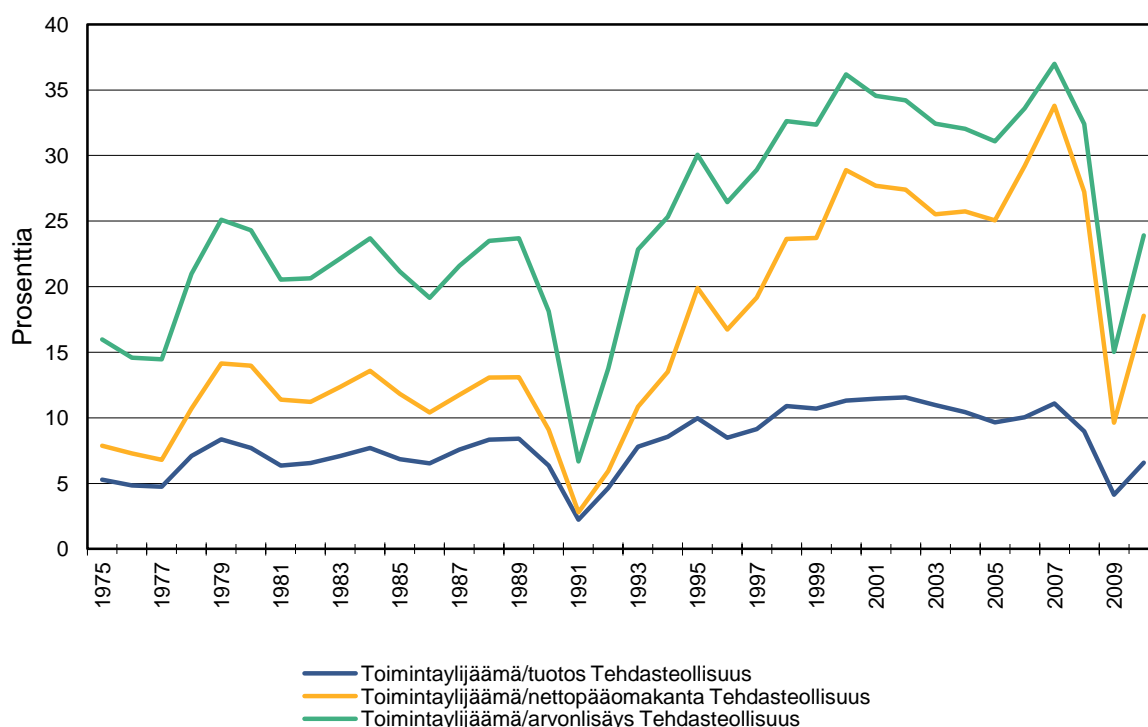

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Kansantalouden tilinpidon aineistossa kannattavuuskehitystä voidaan tarkastella pidemmällä aikavälillä. Kannattavuuden heikentyminen on luonnollista taantumissa, joka havaitaan kuvio 3 sekä tuotokseen, arvonlisäykseen että nettopääomakantaan suhteutettuna. 90-luvun laman jälkeen kannattavuuden 80-luvun taso saavutettiin jo vuonna 1994. Kannattavuus nousi uudelle tasolle etenkin nettopääomaan suhteutettuna mikä kertoo pääomankäytön tehostumisesta ja globalisoitumisesta. Viimeisimmän taantumien seurauksena yritysten kannattavuus laski huomattavasti ja nähtäväksi jäikin onko Suomen talouteen tulossa sellaisia rakenteellisia muutoksia, jotka nostaisivat kannattavuuden samalle tasolle kuin ennen taantumaa, vai onko kannattavuus jäänyt pysyvästi alemmalle tasolle. Tilastokeskuksen vuosien 2010 ja 2011 toimialakatsausten mukaan teollisuuden toimialanäkymät näyttävät hyvältä

kannattavuuden kannalta, koska liikevaihto on kasvanut sekä kotimaassa, että viennissä. Uhkana kuitenkin nähdään tuotannontekijöiden ja väli tuotteiden hintojen nopea kasvu, joka heikentää toimintaylijäämää.

Kuvio 3. Tehdasteollisuuden kannattavuus 1975–2010

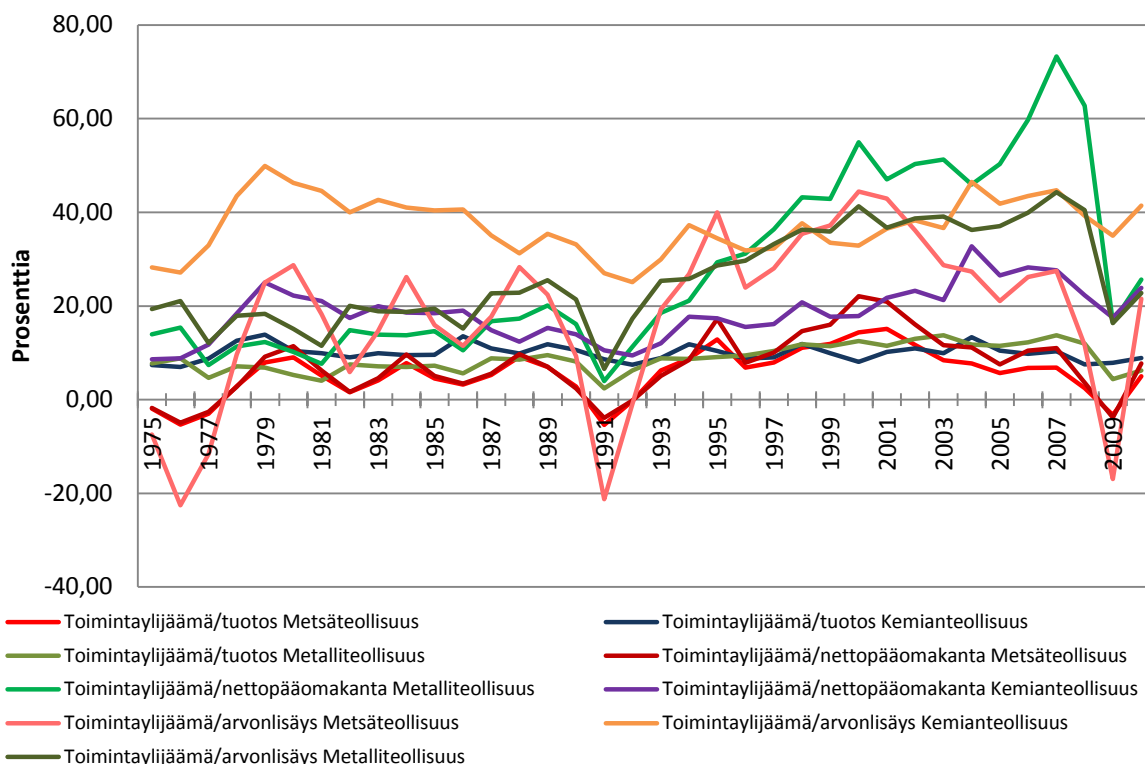

Lähde: Tilastokeskus, teollisuuden tilinpäätöstilasto.

Teollisuuden alatoimialoista vaihtelevinta kannattavuuskehitys on ollut metsäteollisuudessa. Tarkasteluperiodilla tämä onkin ainoa ala, jonka kannattavuus on ollut taantumissa negatiivista. Toimintaylijäämän negatiivisuus johtuu taantuma-aikoina rajusti supistuneesta kysynnästä ja kustannusten sopeuttamisen vaikeudesta. 2000-luvulla metsäteollisuuden kannattavuutta söi etenkin raju kustannustason nousu sekä tuottavuuden kasvun hidastuminen. Suurin osa metsäteollisuuden tuotantopanoksista on kotimaisia, jolloin kotimaisen kustannustason nousu vaikuttaa välittömästi metsäteollisuuden kannattavuuteen. Toinen tekijä, jolla on suuri vaikutus metsäteollisuuden kannattavuuteen, on vientihintojen kehitys. Yli puolet metsäteollisuuden tuotoksesta menee ulkomaille, joten vientihintojen tippuessa, kuten vuosina 2002–2004 ja 2008–2009, kannattavuus myös heikkenee. Rakennetilaston ja kansantalouden tilinpidon aineiston perusteella havaitaan, että metsäteollisuuden kannattavuus on hei-

kentynyt tasaisesti huippuvuoden 2001 jälkeen. Tämä saattaakin merkitä sitä, että metsäteollisuuden kannattavuus ilman uudistuksia tulee jäämään pysyvästi alemmalle tasolle.

Kuvio 4. Teollisuuden kannattavuus 1975–2010

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

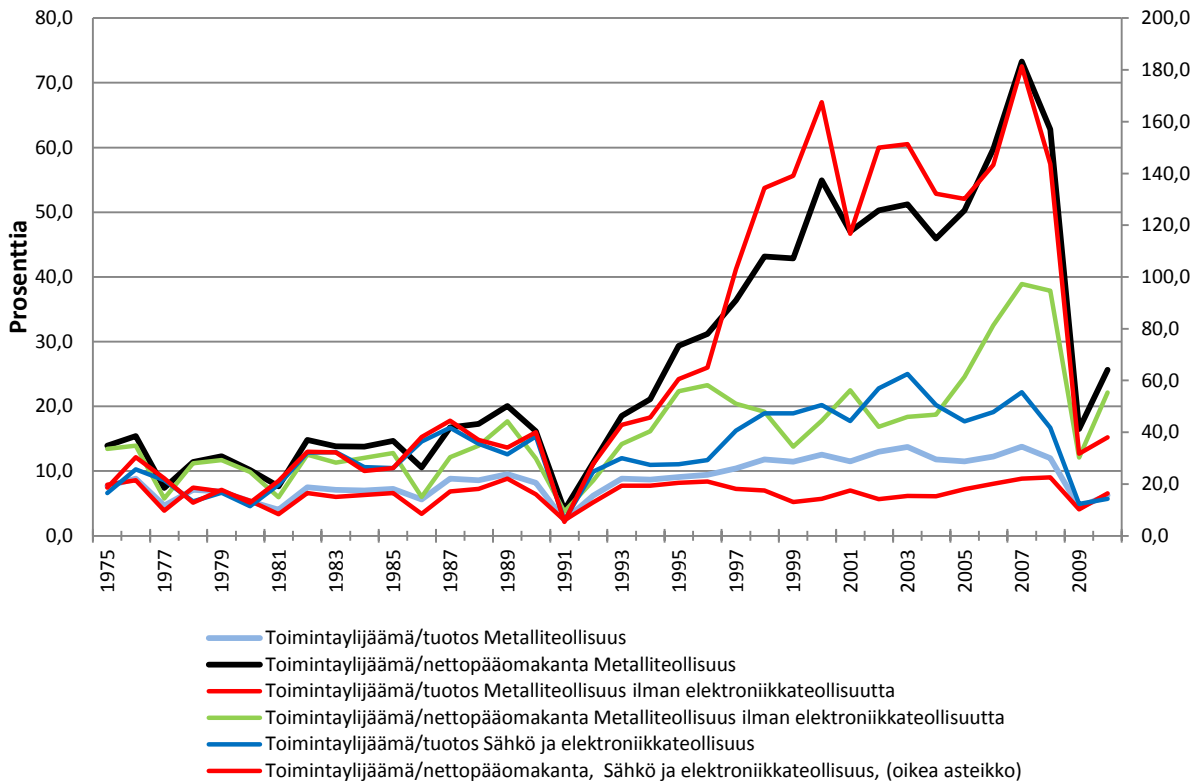
Kemianteollisuuden kannattavuus on ollut tarkasteluperiodilla yli teollisuuden keskiarvon. Kemianteollisuus on myös ainoa, jonka kannattavuus lähti nousuun vuonna 2008, tämä on nähtävissä sekä rakennetilaston käyttökateprosentista että kansantalouden tilinpidosta tuotokseen suhteutettuna. Kemianteollisuudessa välituotteiden käyttöä pystyttiin sopeuttamaan paremmin kuin muilla aloilla, minkä takia kannattavuus ei romahtanut. Kemianteollisuuden keskimääräinen kannattavuus vuosina 1975–2010 oli 10 prosenttia suhteessa tuotokseen, 19 prosenttia nettopääomakantaan ja 36,4 suhteessa arvonlisäykseen.

Metalliteollisuus on seurailut teollisuuden yleistä kannattavuuskehitystä, joskin 1990-luvulta lähtien voidaan nähdä, että kannattavuus oli 1–3 prosenttiyksikköä korkeampaa. Tämä johtuu sähkö- ja elektroniikkateollisuuden huimasta kehityksestä ja kannattavuuden parantumisesta. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuteen vaikutti vuonna 2008 alkanut taantuma myös eniten, joten nähtäväksi jää pystyykö tämä ala vielä parantamaan kannattavuuttaan

tulevaisuudessa vai jääkö se pysyvästi alemmalle tasolle. Jos sähkö- ja elektroniikkateollisuus ei pysty nostamaan kannattavuuttaan ennen taantumaa olevalle tasolle, tietäisi tämä myös sitä, että koko teollisuuden keskimääräinen kannattavuus heikkenisi. Tämä johtuu siitä, että ajanjaksolla toimialan merkitys kansantalouden arvonnäkökulmasta on kasvanut huomattavasti ja vastaa noin neljännesosaa teollisuuden arvonnäkökulmasta.

Elektroniikkateollisuuden vaikutuksen teollisuuden kannattavuuteen voidaan havaita tarkastelemalla metalliteollisuutta ilman sähkö- ja elektroniikkateollisuutta. Kuviosta 5 huomataan, että kannattavuuden parantuminen 1990-luvun jälkeen on tullut melkein ainoastaan sähkö- ja elektroniikkateollisuudesta. Jos metalliteollisuudesta eliminoidaan sähkö- ja elektroniikka-alan vaikutus on toimintaylijäämän suhde tuotokseen ollut viidestä kahdeksaan prosenttiin. Koko metalliteollisuuden kannattavuus sen sijaan koheni merkittävästi vuoden 1992 jälkeen yli 11 prosentin. Samalla ajanjaksolla sähkö- ja elektroniikka-alan kannattavuus parani yhdestätoista prosentista vuoden 2003 ennätykseen 24 prosenttiin. Sähkö- ja elektroniikka-alalla nähtiin teollisuuden keskiarvoa nopeampaa liikevaihdon kasvua koko 2000-luvun, joten tämä osaltaan selittää kannattavuuden paremman tason. Toisaalta sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa otettiin käyttöön nopeammalla tahdilla uusia koneita ja laitteita, jolloin pääoman käyttö tehostui ja auttoi pienentämään kustannuksia. Metalliteollisuuden alalla ilman sähkö- ja elektroniikkateollisuutta pääoman tuotto prosentti kasvoi 2004 lähtien, koska vanhoja laitteita tehostettiin ja saatiin suurempi toimintaylijäämä. Vuoden 2008 romahdus metalliteollisuuden kannattavuudessa oli jyrkempi kuin muilla teollisuuden aloilla. Metalliteollisuus ei pystynyt sopeuttamaan toimintakuluja samalla tavalla kuin esimerkiksi kemianteollisuus heikentyvän liikevaihdon tahdissa. Elektroniikka-alalla on nähty huimasti pääoman tuottoasteita, jotka kansantalouden tilinpidon aineistosta laskettuna ovat huippuvuosina lähemmäs 180 prosenttia. Taantuma kuitenkin pudotti tämän kohtalaisen nopeasti samalle tasolle kuin muilla teollisuuden aloilla.

Kuvio 5. Metalliteollisuuden kannattavuus 1975–2010

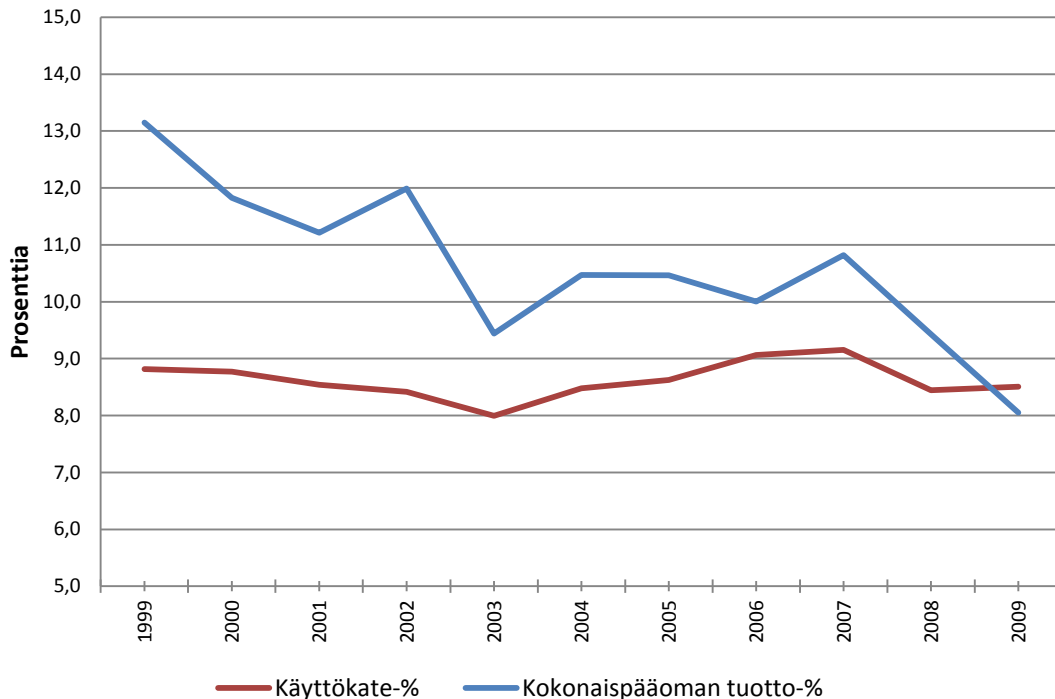

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

4.2.2 Rakentaminen

Rakentamisen kannattavuuskehitys yritysten rakennetilastoista (kuviokuva 6) lasketulla käyttökatteella mitaten on ollut tasaista. Vuosina 1999–2009 kannattavuus on vaihdellut 8–9 prosentin välillä. Vuoden 2003 notkahdus käyttökatteessa johtuu yrittäjien palkkorjauksista, jonka vaikutus oli Tilastokeskuksen arvion mukaan 1,5 prosenttia. Kannattavuus on tällä tarkasteluvälillä hyvin tasaista myös tilinpäätöksen muilla mittareilla mitattaessa. Liiketuulosprosentin keskiarvo tarkasteluvälillä oli 6,1 prosenttia ja sen vaihteluväli 5,3–6,7 prosenttia, josta palkkorjausta ei ole eliminoitu. Kokonaispääoman tuotto prosentti tarkasteluvälillä on 10,6 prosenttia ja vaihteluväli 8–13 prosentin välillä. Tämä kannattavuusluku onki trendimäisesti laskenut koko tarkasteluvälin ajan.

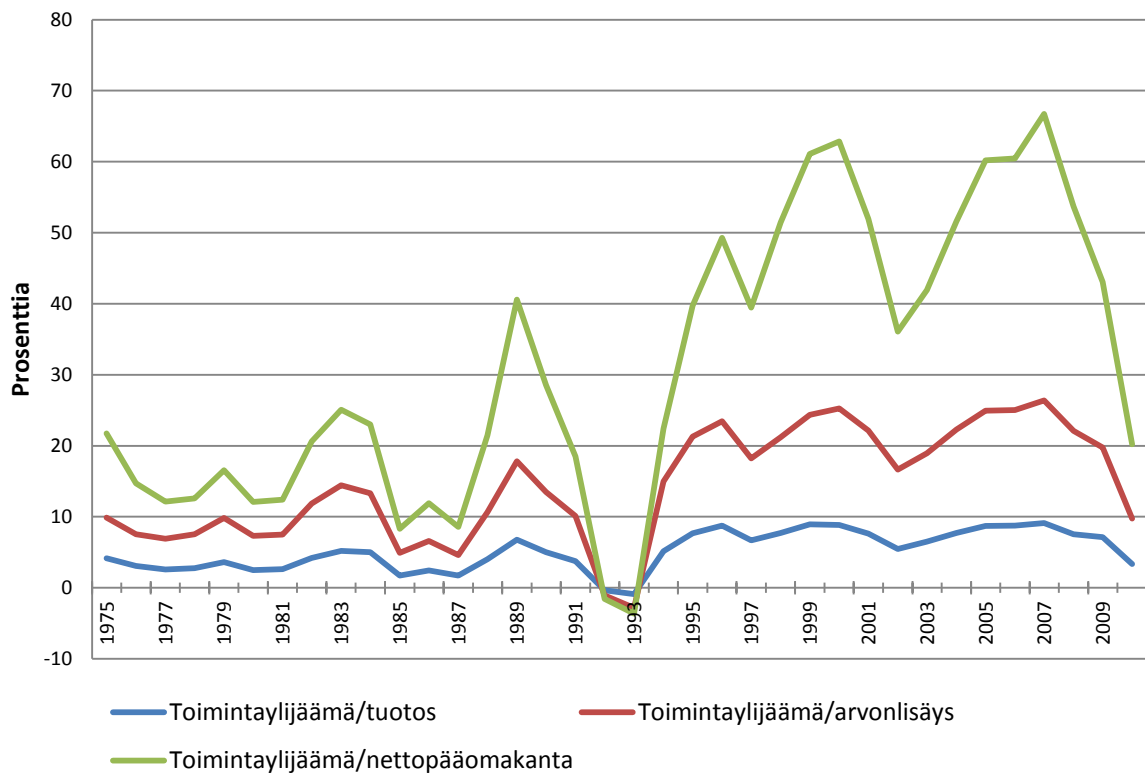
Kuvio 6. Rakentamisen kannattavuus 1999–2009

Lähde: Tilastokeskus, rakentamisen tilinpäätöstilasto.

Kansantalouden tilinpidon tilastoja hyödyntäen rakentamisen kannattavuus on selkeästi parantunut 90-luvun laman jälkeen. Vuosina 1975–1990 kannattavuus oli keskimäärin 3,6 prosenttia tuotokseen, 9,7 arvonlisäykseen ja 18,2 prosenttia nettopääomakantaan suhteutettuna. Rakentamisen alalla kannattavuudessa näkyy myös selkeä piikki 80-luvun lopun ylikuumenemisen aikana, kun kannattavuus kohosi ennätysiinsä. Toisaalta laman aikaan koko toimialan kannattavuus myös meni negatiiviseksi eli yritykset tuottivat tappiota. Rakentamisen alalla suhdanteiden muutokset näkyvät herkästi. Jälkimmäisellä periodilla 1995–2008 rakentamisen kannattavuus oli 7,6 prosenttia tuotokseen, 21,7 arvonlisäykseen ja 49,5 nettopääomaan suhteutettuna. Kannattavuudessa tapahtui siis selkeä tasomuutos. Jälkimmäisellä periodilla on myös huomattavissa talouden suhdanteet, koska etenkin kannattavuusluvuissa suhteessa nettopääomaan 2000-luvun alussa sekä 2008 vuonna koettiin kova pudotus kannattavuudesta.

Kuvio 7. Rakentamisen kannattavuus 1975–2010

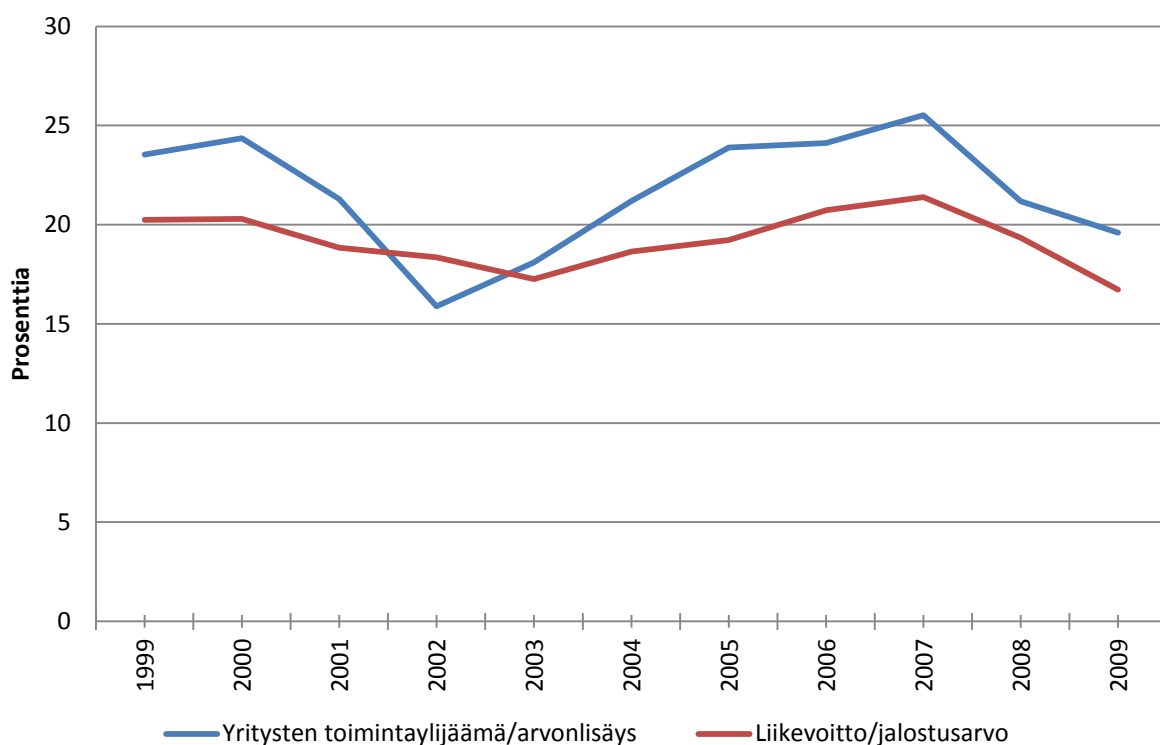

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Kuviossa 8 on vertailtu kansantalouden tilinpidon ja tilinpäätöstilastojen antamaa informaatiota yritysten kannattavuudesta. Kansantalouden tilinpidon tunnusluvun toimintaylijäämä/arvonlisäys vastine yritysten tilinpäätöksessä on liikevoitto/jalostusarvo. Liikevoitto huomioi poistot mutta ei rahoituskustannuksia, joten se on lähimpänä toimintaylijäämän käsitettä. Jalostusarvo on määritelmällisesti sama kuin arvonlisäys eli käyttökatteeseen on lisätty työvoimakustannukset. Näiden kahden informaatiolähteen aineistoista huomataan, että rakentamisen alalla kansantalouden tilinpidon aineisto onnistuu jäljittämään näillä luvuilla hyvin miten yrityksillä menee. Kansantalouden tilinpidon aineisto antaa jossain määrin vaihtelevamman kuvan rakentamisen kannattavuudesta ja 2000-luvun alun pudotus tulee nopeammin. Erot voivat johtua siitä, että yrityksen tilinpäätöstä laadittaessa voidaan kirjaamisperusteilla ja -tavoilla huomioida muuttuvat olosuhteet ja jossakin määrin vaimentaa muutosten voimakkuutta. Kansantalouden tilinpidosta laskettuna tämä tunnusluku antaa kannattavuuden keskiarvoksi 20,9 vuosi 2009 pois lukien. Vuosi 2007 oli rakentamisen huippuvuosi sitten 1990-luvun taitteen liikevaihdon kasvulla ja uusien yritysten määrällä mitattuna. Kannatta-

vuudessa tämä ei kuitenkaan näy: tuotokseen ja liikevaihtoon suhteutettuna kannattavuus parani vain muutamilla prosenttiyksiköillä. Suhteessa arvonlisäykseen kannattavuus parani jo enemmän kansantalouden tilinpidon aineistolla mitaten, noin 10 prosenttia. Seuraavana vuonna kasvaneet palkkakustannukset ja kohonneet maailmanmarkkinahinnat söivät kannattavuutta. Vuonna 2009 julkisen sektorin elvytystoimet kohdistuivat myös rakentamisen yksityisiin yrityksiin, josta johtuu kannattavuuden suhteellisen pieni notkahdus.

Kuvio 8. Rakentamisen kannattavuus 1999–2009

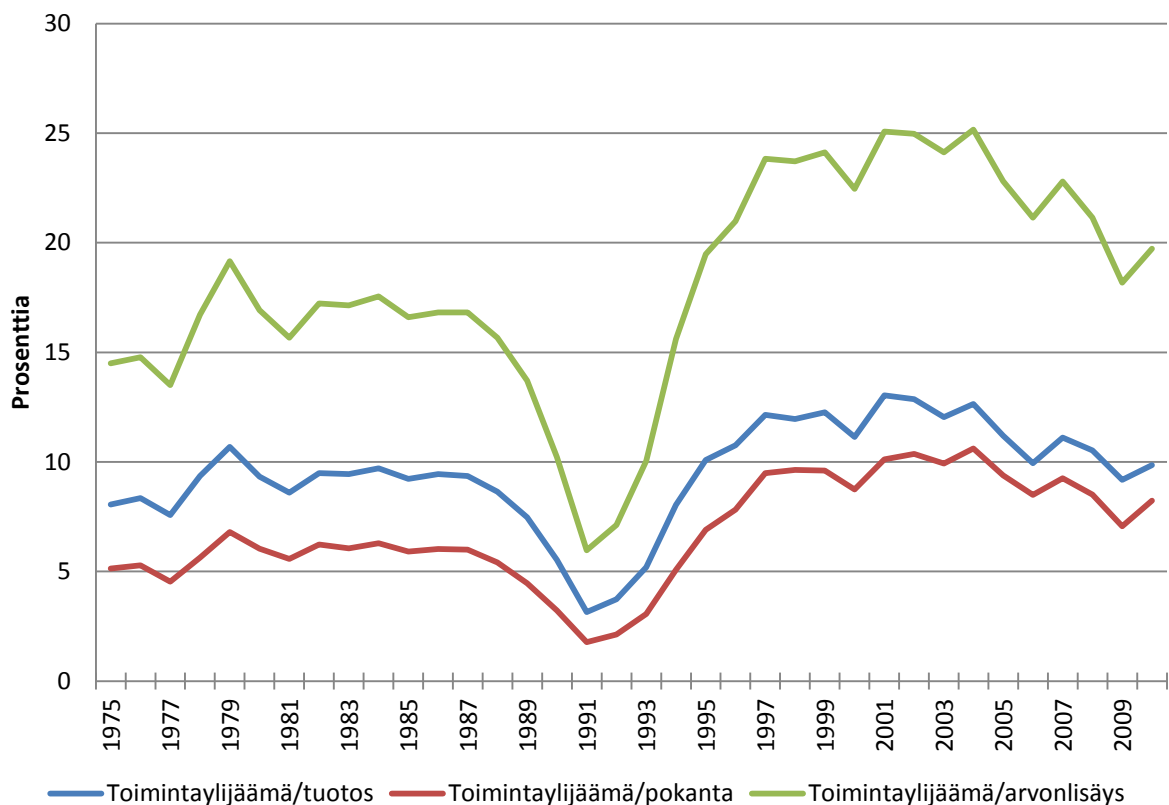
Lähde: Tilastokeskus, rakentamisen tilinpäätöstilasto ja kansantalouden tilinpäätöstilasto.

4.2.3 Palvelualat

Yksityiset palvelut sisältävät kaupan-, majoitus- ja ravitsemus, kuljetus-, varastointi ja tietoliikenteen, kiinteistö- ja liike-elämän palvelut sekä pienissä määrin myös koulutus ja terveydenhuoltopalveluja. Palvelujen toimialan osuus yritysten kokonaistuotoksesta oli 42 % vuonna 2010 ja tämä osuus on kasvanut 15 prosenttia vuodesta 1975. Palvelualojen merkittävyys kansantaloudessa on jatkuvasti kasvanut ja tulevaisuudessa Suomen odotetaan siirtyvän yhä palveluvaltaisempaan talouteen.

Palvelualojen yritysten kannattavuus parani 90-luvun alun jälkeen tuotokseen suhteutettuna 3,5 prosentista yli kymmeneen prosenttiin. Vuosien 1999–2005 keskiarvo kannattavuudelle oli 11,9 prosenttia, joka vuoden 2005 jälkeen lähti laskuun. Viimeisimmän taantuman aikana palvelualoilla ei keskimäärin tapahtunut yhtä suurta pudotusta kannattavuudessa kuin teollisuudessa ja rakentamisessa. Palvelualojen kysynnästä suuri osa on kotimaisten kotitalouksien kysyntää, joka ei taantuman aikana supistunut yhtä paljon kuin vientikysyntä. Vertailuna vuonna 2009 teollisuuden tuotos supistui 20 prosenttia edellisestä vuodesta ja palveluiden 5 prosenttia. Palvelualoista etenkin tukkukauppa on kuitenkin hyvin riippuvainen teollisuuden kysynnästä, joten tällä alalla taantuma vaikutti jo suuremmin kannattavuuteen.

Kuvio 9. Palveluiden kannattavuus 1975–2010

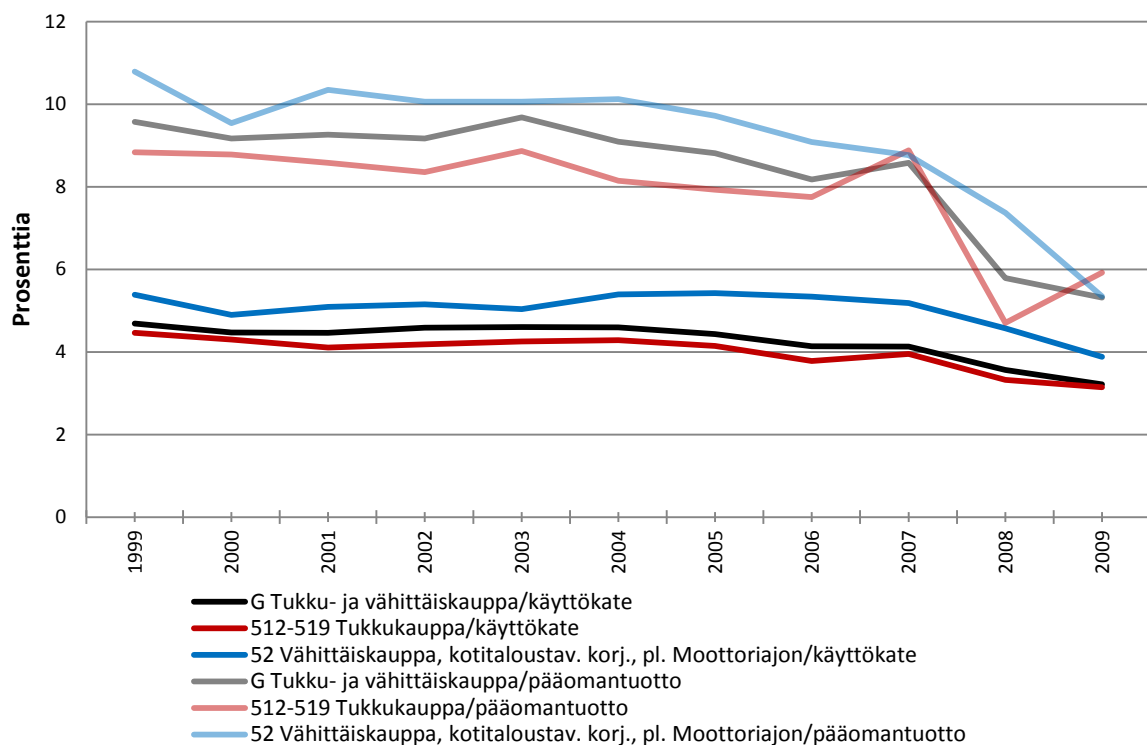

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Suurimmat toimialat palvelualalla ovat kaupan-, kuljetus-, tietoliikenne- sekä kiinteistöpalvelualan yrityksiä. Näiden suurimpien palvelualojen yrityksistä Tilastokeskus kerää tilinpäätöstietoja ja tekee vuosittain kaupan ja liikenteen tilinpäätöstilaston. Tarkasteltaessa kaupan alan tilinpäätöstietoja huomataan, että alan kannattavuus on ollut tasaista vuodesta 1999 lähtien. Vuodesta 2005 lähtien kaupan alan käyttökateprosentti on ollut hieman laskusuun-

tainen mutta verrattuna vuoteen 1999 on heikentymistä tapahtunut vain 1,5 prosenttiyksiköä. Alatoimialoista eniten on laskenut vähittäiskaupan käyttökate. Kokonaispääoman tuottoprosentilla mitattuna kannattavuus on heikentynyt merkittävämmiin kuin käyttökateprosentilla mitattuna. Kokonaispääoman tuottoprosentti on vaihdellut 5,6 prosentin ja 9,8 prosentin välillä. Tukkukaupassa kannattavuuden romahdus johtuu etenkin teknisen tukkukaupan vaikeuksista yleisen taantuman seurauksena mutta teollisuuden näkymien parantuessa on tämä toimiala myös parantanut kannattavuuttaan.

Kuvio 10. Kaupan kannattavuus 1999–2009

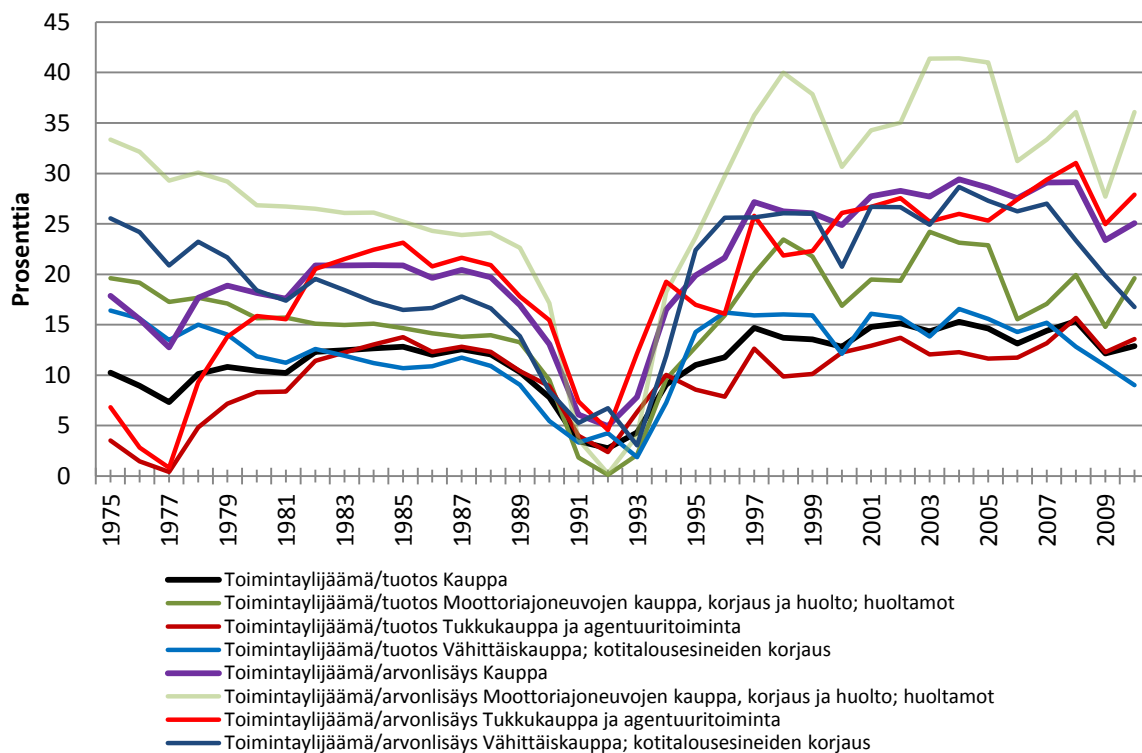

Lähde: Tilastokeskus, kaupan alan tilinpäätöstilasto.

Kansantalouden tilinpidon aineistolla kaupan kannattavuus näyttää paljon volatiilimmalta kuin rakennetilaston aineiston perusteella. Kaupan kannattavuus vuosina 1975–2010 kansantalouden tilinpidon aineistolla on keskimäärin 11,4 prosenttia ja vaihteluväli 3,4 prosentista 15,3 prosenttiin tuotokseen suhteutettuna ja 20,8 prosenttia vaihteluvälillä 5–29,4 % arvonlisäykseen suhteutettuna. Alatoimialoista etenkin moottoriajoneuvojen kauppa, korjaus ja huolto on nähnyt 90-luvun jälkeen rajun kannattavuuden kasvun ja myös kannattavuuden heikkenemisen. Tukkukaupan toimintaylijäämästä yli puolet tulee

teollisuuden tukkukaupasta, joten tukkukaupan kannattavuus on hyvin riippuvaista teollisuuden kysynnästä. Koko tukkukaupan kannattavuuskehityksessä onkin nähtävissä teollisuuden kannattavuuden suuntaukset. Vähittäiskaupan kannattavuus on ollut tasaisimpaa kaupan alalla koko tarkasteluperiodin ajan. Vähittäiskaupan keskimääräinen kannattavuus on ollut keskimäärin 13 prosenttia tuotokseen suhteutettuna jättämällä kriisivuodet pois. Arvonlisäykseen suhteutettuna vastaava luku on 22 prosenttia. Vähittäiskaupan trendi viime vuosina on kuitenkin ollut laskeva vaikka muilla alatoimialoilla taantumien jälkeen kannattavuudessa nähtiin jonkinlaista parannusta. Vähittäiskaupassa kannattavuus on trendimäisesti laskenut vuodesta 2007.

Kuvio 11. Kaupan alan kannattavuus 1975–2010

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

5 Toimialojen kannattavuus Euroopassa

Maiden välistä vertailua yritysten kannattavuudesta hankaloittaa yritysten tilinpäätöskäytäntöjen erilaisuus. Vaikka IFRS-tilinpäätösstandardit ovat pyrkineet harmonisoimaan tilinpäätöskäytäntöjä, on kansallisella lainsäädännöllä suuri rooli yritysten tilinpäätöksen laatimisessa. Eri maissa esimerkiksi satunnaiset erät, alaskirjaukset ja poistot ovat hoidettu eritavalla. Näin ollen maiden yritysten tilinpäätöstilastojen vertaileminen voi antaa väärän kuvan kannattavuudesta eri maissa. Kansantalouden tilinpidon aineisto toisaalta on hyvin johdonmukaista myös maiden välillä. ESA 95 -järjestelmä on harmonisoinut tilinpidon käytännössä kokonaan, joten kannattavuuslukujen laskeminen tästä tilastosta on luotettavampaa.

Kannattavuuden kansainvälistä vertailua varten hyödynnettiin EUKlemsin ja OECD:n tietokantoja. EUKlemsin tietokannoista saadaan toimialakohtaista tietoa vuoteen 2007 asti, jota esimerkiksi OECD:n tietokannoista ei ole saatavilla. OECD:n tietokannoista saadaan taas yrityssektoria koskevaa aineistoa vuoteen 2010 asti. Eurostat kerää myös toimialakohtaista ja hyvin yksityiskohtaista tietoa Euroopan alueelta mutta tämä aineisto on kerätty vasta vuodesta 2008 lähtien.

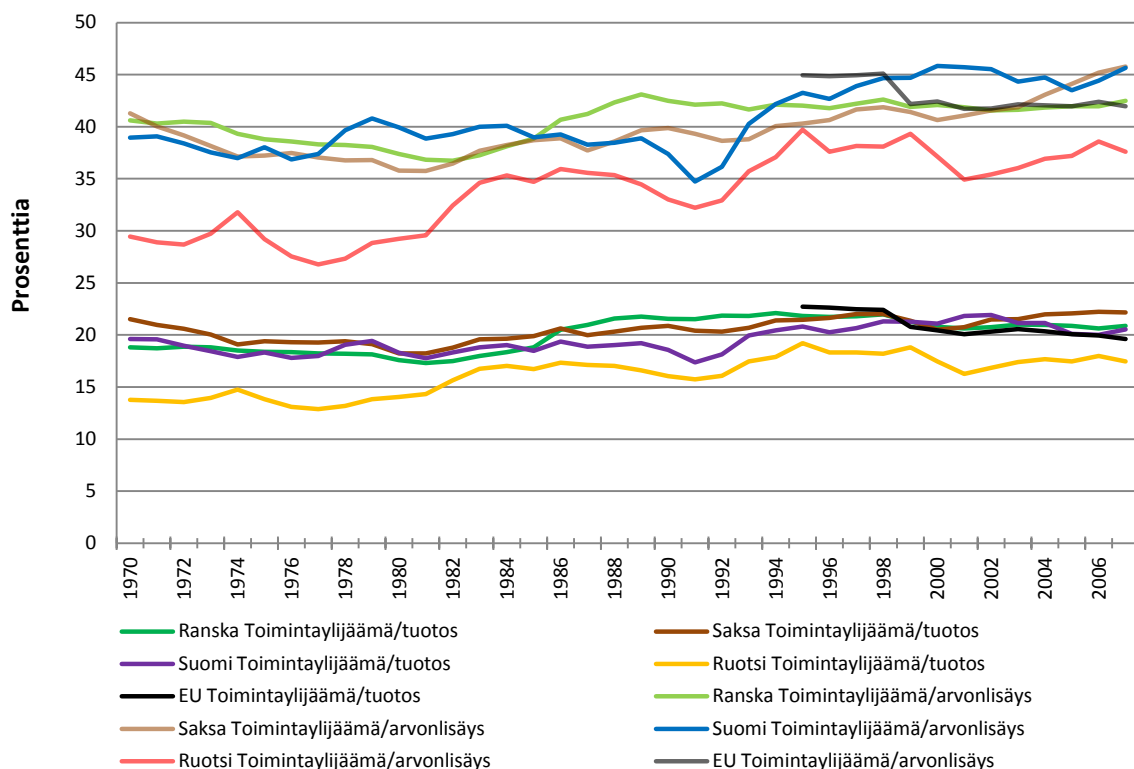
EUKlemsin ja OECD:n aineistosta saadaan arvonlisäys, työntekijöiden palkansaajakorvaukset sekä kokonaistuotos, joten kannattavuusluvut toimintaylijäämä suhteessa tuotokseen ja arvonlisäykseen voidaan laskea. Toimialakohtainen aineisto ei kuitenkaan ole saatavilla sektorikohtaisesti. Vertailu on rajoitettu teollisuuden alalle, koska palvelusektorilla on runsaasti julkista palvelutarjontaa. Aineistoista lasketut kannattavuusluvut poikkeaa hieman Tilastokeskuksen aineistosta lasketusta vastaavasta luvusta, koska toimialakohtaisia poistoja ei ole saatavilla ja näin ollen toimintaylijäämä sisältää poistot. Nettotoimintaylijäämällä olisi enemmän taloudellista merkitysvyyttä mutta toisaalta poistojen laskemisessa on maakohtaisia eroja, joten bruttotoimintaylijäämän käyttäminen on perusteltua.

5.1 Yleinen kannattavuuskehitys

Euroopan unionista kannattavuuslaskelmia EUKlemsin datan perusteella voidaan tehdä vuodesta 1995 vuoteen 2007 ja maakohtaisesti vuodesta 1970. Tällä ajanjaksolla kannattavuus on pysynyt tasaisena mitattuna bruttotoimintaylijäämän ja tuotoksen suhteella. Ruotsin kan-

nattavuusluku on systemaattisesti muutaman prosenttiyksikön muiden maiden alapuolella. Euroopan Unionin keskimääräinen kannattavuus on 20 prosenttia, joka poikkeaa rajusti toisessa luvussa mainittujen Suomen lukujen kanssa. Huomattava kuitenkin on, että tässä on kyse koko kansantalouden kannattavuusluvusta, ei ainoastaan yrityssektorin, jossa poistoja ei ole vähennetty arvonnäyksestä, joten tämä selittää eron Tilastokeskuksen aineistosta laskettuihin lukuihin. Suhteessa arvonnäykseen maiden välinen kehitys on paljon vaihtelevampaa. Ruotsin kannattavuus on edelleen muita maita alhaisempi ja Saksalla kannattavuus on ollut kaikkein stabiileinta. Suomen talouden kannattavuus on ollut hyvää ja etenkin 2000-luvulla keskimääräistä korkeampi. Euroopan Unionin keskimääräinen kannattavuus tällä luvulla mitattuna on ollut 43 prosenttia.

Kuvio 12. Toimialojen kannattavuus Euroopassa 1970–2007

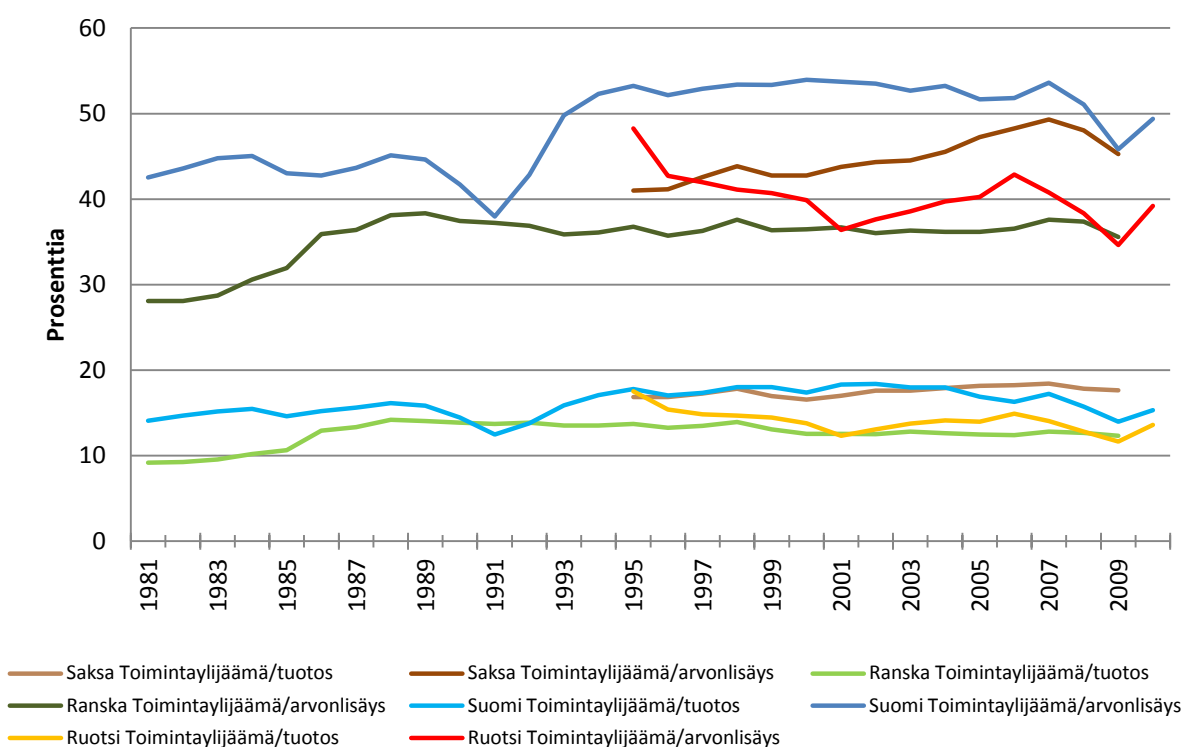

Lähde: EUKlems.

Kuviossa 13 on pelkästään yritysten kannattavuus laskettuna tutuilla mittareilla eri Euroopan maissa. Tuotokseen suhteutettuna kannattavuudessa ei näy merkittäviä poikkeavuuksia maiden välillä mutta Suomen 90-luvun lama näkyy selkeämmin kannattavuuden pudotukse-

na. Saksan ja Suomen kannattavuus suhteessa tuotokseen liikkuvat samoilla tasoilla mutta suhteessa arvonlisäykseen elektroniikkateollisuuden menestys näkyy selkeänä erona kannattavuudessa maiden välillä. Saksa kuitenkin onnistui kuroma eron aina vuoden 2008 taantumaan asti.

Kuvio 13. Yritysten kannattavuus Euroopassa 1981–2010

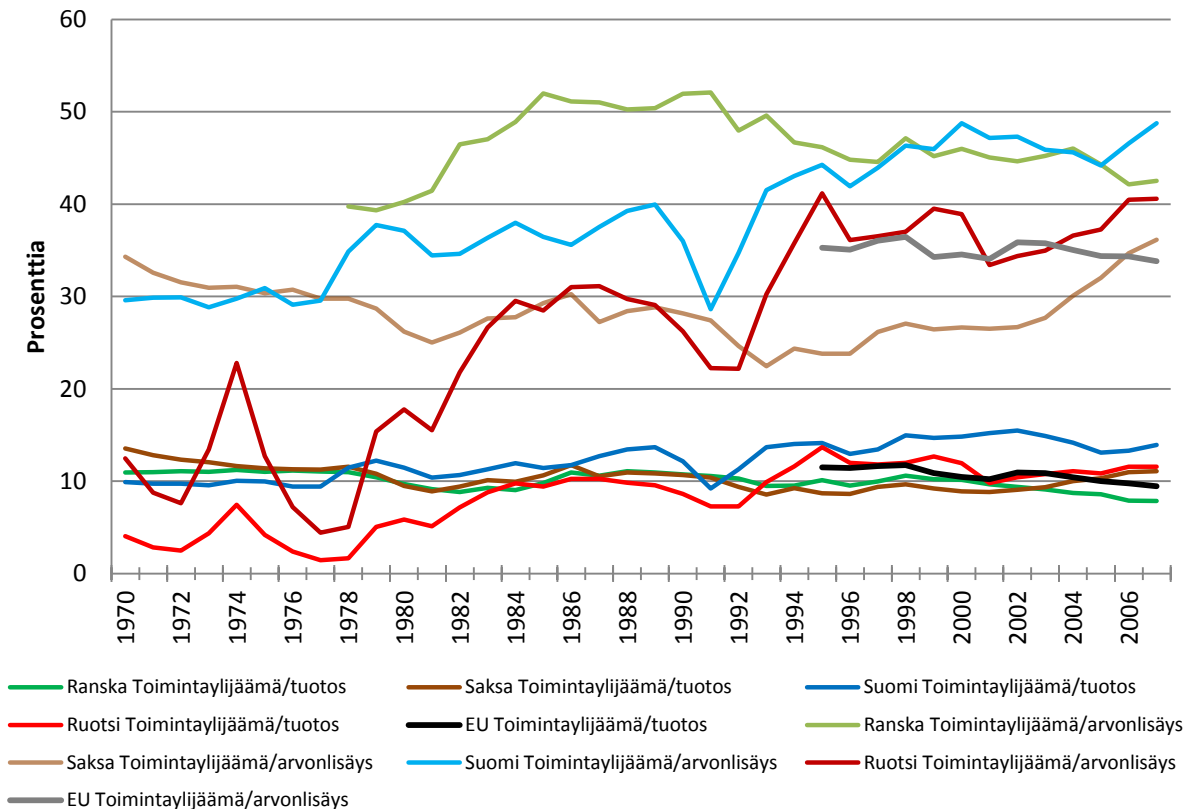
Lähde: OECD

5.2 Tehdasteollisuus

Tehdasteollisuuden kannattavuudesta Euroopassa kertoo kuvio 14. Suhteessa tuotokseen Ranskan ja Saksan kannattavuus oli tarkasteluajanjaksolla keskimäärin 10 prosenttia eikä siinä ole juuri käynyt muutoksia. Tämä edustaa myös Euroopan unionin keskimääräistä kannattavuutta. Sen sijaan Ruotsin ja Suomen kannattavuudessa on ollut enemmän vaihtelua. Ruotsi on onnistunut nostamaan kannattavuutensa Saksan ja Ranskan lukuihin 70-luvulta, jolloin sen kannattavuus oli noin puolet Keski-Euroopasta. Suomen teollisuuden menestys 90-luvun loppupuolelta näkyy myös maakohtaisessa vertailussa noin 1,5 prosentin parem-

malla kannattavuudella. Suhteessa arvonlisäykseen maiden tehdasteollisuuden kannattavuus on vaihdellut enemmän. Tälläkin mittarilla Ruotsi kuroi muut maat kiinni vuoteen 1992 mennessä. Suomen kannattavuus tehdasteollisuudessa oli 5–10 prosenttia parempi kuin Euroopan Unionissa. Saksan kannattavuus arvonlisäykseen suhteutettuna oli alempi kuin Euroopan unionin keskimääräinen kannattavuus mutta 2006 mennessä kuilu kurottiin umpeen ja Saksa ylitti Euroopan unionin keskimääräinen kannattavuuden. Ranskan kannattavuuskehitys oli taas laskusuuntainen 2000-luvun edetessä.

Kuvio 14. Tehdasteollisuuden kannattavuus 1970–2007

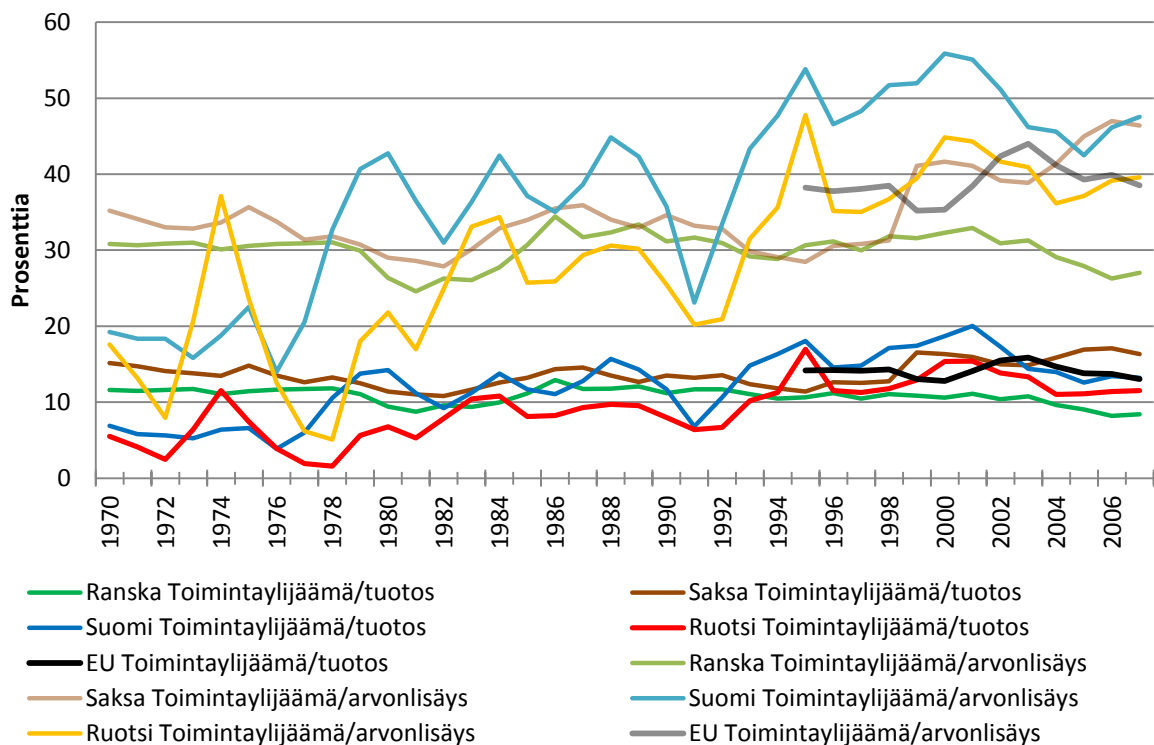
Lähde: EUKlems.

5.3 Metsäteollisuus

Metsäteollisuuden kannattavuus on ollut vaikeuksissa Suomessa 2000-luvulta mutta vertailtaessa muihin Euroopan maihin suomalaisen metsäteollisuuden kannattavuus ei näytä niin huonolta. Maiden välisestä vertailusta huomataan, että metsäteollisuudella on ollut hankalaa

myös muualla. Toimialan erityispiirteenä on, että se on hyvin volatiilia, joka näkyy kuvioista 15, mutta erityisen vaihtelevaa se on ollut Ruotsissa ja Suomessa, joiden taloudet historiallisesti ovat olleet hyvin metsäteollisuusvaltaisia. Saksa on 90-luvun puolivälin jälkeen onnistunut parantamaan kannattavuuttaan kun muilla mailla taas kannattavuuskehitys on ollut lasusuuntainen.

Kuvio 15. Metsäteollisuuden kannattavuus 1970–2007

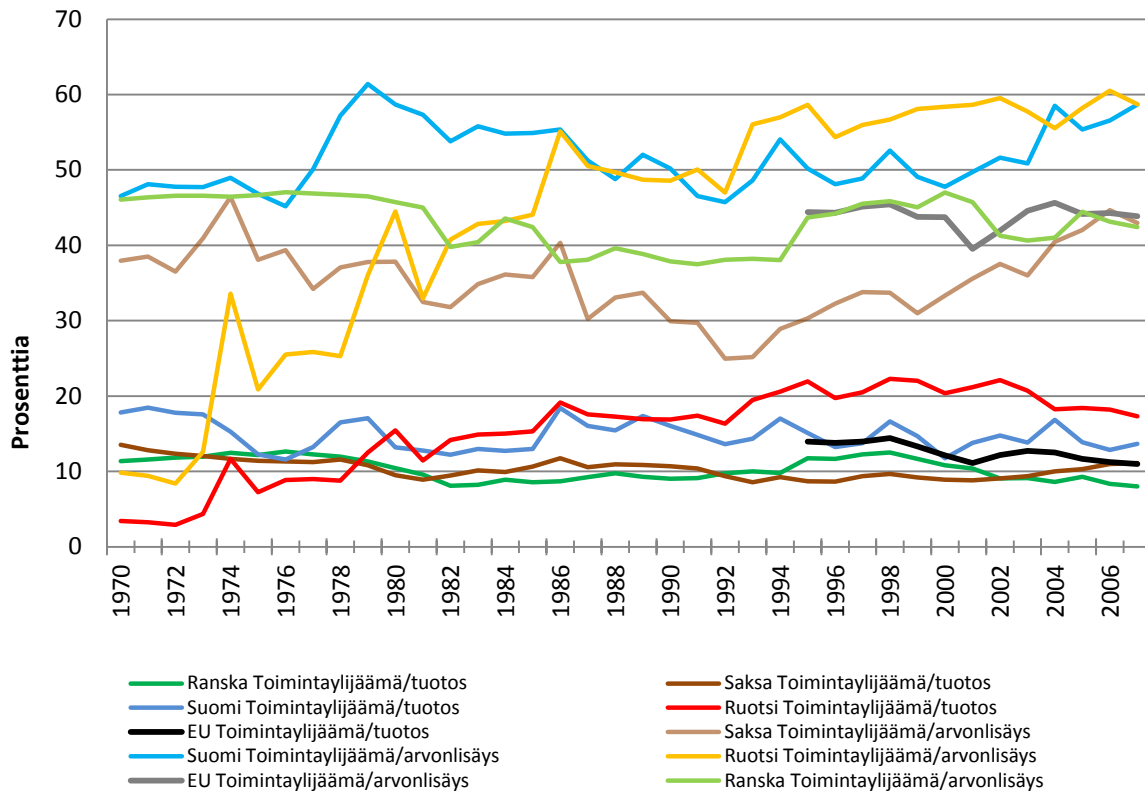
Lähde: EUKlems.

5.4 Kemianteollisuus

Kemianteollisuudella on Suomessa ollut myönteinen kannattavuuskehitys teollisuuden keskimääräiseen verrattuna. Suomen kemianteollisuuden kannattavuus tuotokseen ja arvonlisäykseen suhteutettuna on myös Euroopan maiden välisessä vertailussa keskimääräistä parempaa. Euroopan Unionin kemianteollisuuden kannattavuus oli keskimäärin 12,6 prosenttia suhteessa tuotokseen ja 44 suhteessa arvonlisäykseen vuosien 1998–2007 välillä. Suomen vastaavat luvut samalle periodille olivat 14 ja 52 prosenttia sekä Ruotsin 20 ja 58 prosenttia. Ruotsin kemianteollisuus koki yli 40 prosenttiyksikön kannattavuuden kehityksen vuodesta

1970 vuoteen. Saksan ja Ranskan kemianteollisuuden kehitys on taas ollut tasaista tai ajoittain laskusuuntaista. Saksan kemianteollisuuden kannattavuus tarkasteluperiodilla oli 9,6 tuotokseen suhteutettuna ja 36,4 arvonlisäykseen suhteutettuna. Ranskan vastaavat luvut olivat 10,2 ja 43,8 prosenttia.

Kuvio 16. Kemianteollisuuden kannattavuus Euroopassa 1970–2007

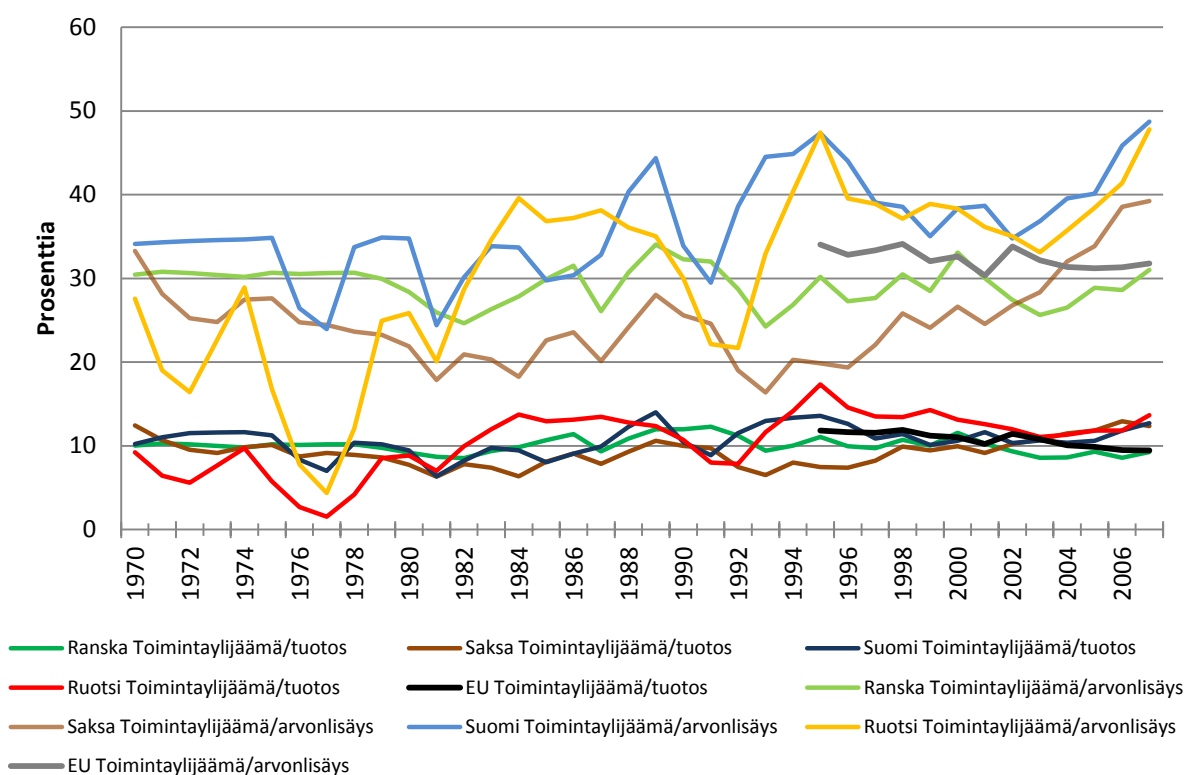
Lähde: EUKlems.

5.5 Metalliteollisuus

Kaikissa tarkastelumaissa metalliteollisuudella on tärkeä asema teollisuuden kokonaistuotoksesta ja voitoista. Tuotokseen suhteutettuna kannattavuudessa ei maiden välillä näy suuria eroja. Kannattavuuskehitys on myös ollut hyvin tasaista viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana. Ruotsin metalliteollisuuden kannattavuus on ollut vaihtelevinta. Saksan keskimääräinen kannattavuus tällä tarkasteluperiodilla oli 9,2, joka vastaa likimain samaa kuin Suomen keskimääräinen kannattavuus.

Kun kannattavuutta tarkastellaan suhteuttamalla toimintaylijäämä arvonlisäykseen, on Suomi ollut keskimääräistä Euroopan unionin kannattavuudentasoa korkeammalla johtuen suurelta osin sähkö- ja elektroniikkatalouden menestyksestä. Suomen metalliteollisuuden kannattavuus tällä aineistolla mitaten on ollut tarkasteluajanjaksona 32,6 prosenttia, kun se taas Saksalla oli 24,6 prosenttia ja Ranskalla 29,2 prosenttia. Ruotsin metalliteollisuus on myös ollut keskimääräistä eurooppalaista kannattavuutta korkeammalla tasolla, heidän kannattavuuslukunsa on 30,7 prosenttia. Ruotsin metalliteollisuuden kannattavuudessa muutokset ovat kuitenkin olleet jyrkempiä. Aineiston perusteella vaikuttaisikin siltä, että Ruotsissa välituotteiden määrää ei ole pystytty laskusuhdanteissa sopeuttamaan, jolloin yritysten voitot ovat pienentyneet ja tämä on laskenut kannattavuutta. Saksan metalliteollisuuden kannattavuus on kasvanut tasaisesti 90-luvun alusta lähtien kun taas Ranskan metalliteollisuus on kehittynyt tasaisesti.

Kuvio 17. Metalliteollisuuden kannattavuus 1970–2007

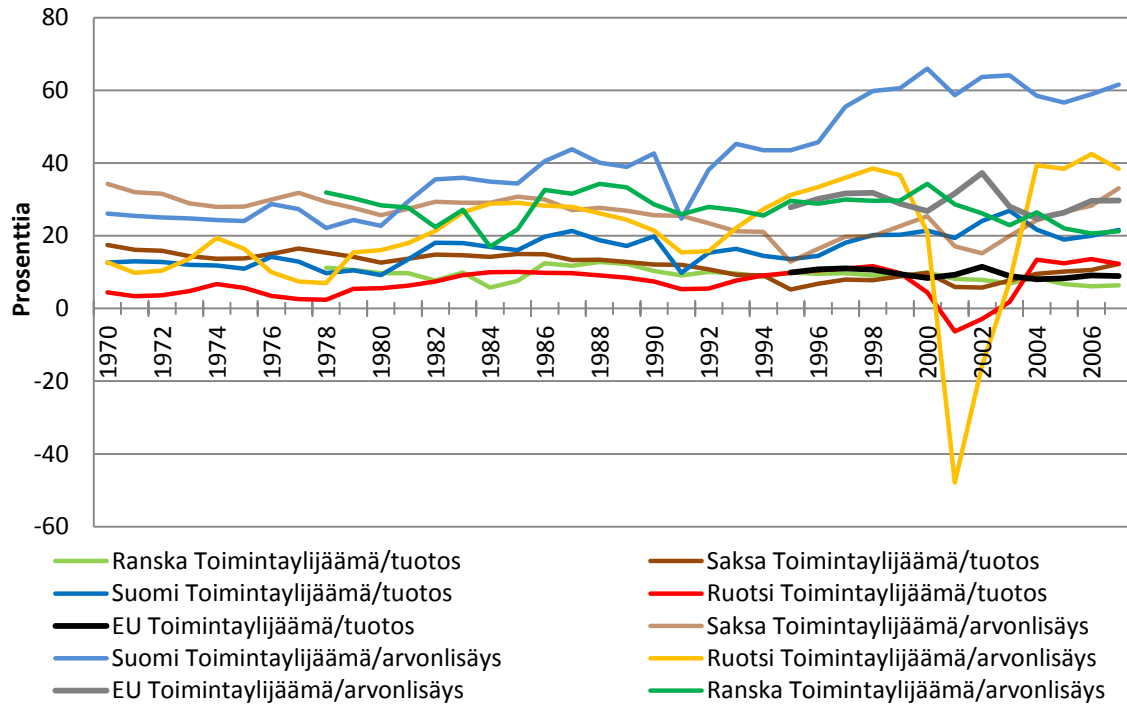
Lähde: EUKlems.

5.6 Sähkö- ja elektroniikkateollisuus

Maiden välisessä vertailussa Suomen sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kannattavuuden taso on ollut omaa luokkaansa niin tuotokseen kuin arvonlisäykseen suhteutettuna. Tuotokseen suhteutettuna Saksan ja Ranskan koko tarkasteluajanjakson keskimääräinen kannattavuus on ollut 11 ja 9,2 prosenttia. Suomen keskimääräinen kannattavuus oli 16,5 prosenttia mutta tarkasteltaessa kannattavuutta vain vuosina 1995–2007 nousi keskimäärin 20,5 prosenttiin. Tällä aikavälillä Euroopan unionin sähkö- ja elektroniikka-alan kannattavuus oli vain 9,5 prosenttia, joten Suomella todella oli etulyöntiasema tällä toimialalla. Ruotsin elektroniikka- ja teollisuusala on ollut ajoittain hyvinkin suurissa vaikeuksissa ja kannattavuuden keskiarvo oli tarkasteluajanjaksona vain 7 prosenttia. 2000-luvun alussa kannattavuus kävi myös negatiivisena kuudessa prosentissa.

Suomen elektroniikka-alan menestys näkyy vielä selkeämmin kannattavuusluvussa joka on suhteutettu arvonlisäykseen. Koko tarkasteluperiodilla kannattavuus oli 41 prosenttia ja jälkimmäisellä periodilla 58 prosenttia. Ranskassa ja Saksassa toimiala ei ole kokenut suurempia kannattavuuden muutoksia tarkasteluperiodilla, Saksassa kannattavuus oli 25,9 prosenttia ja Ranskassa 27,4 prosenttia. Euroopan unionin kannattavuusluku keskiarvona oli 30 prosenttia eli 18 prosenttia alempi kuin Suomessa. Ruotsin sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kannattavuus oli hyvää, EU:n keskitasoa, ennen vuotta 2001 jolloin kannattavuus kääntyi negatiiviseksi myös tällä tunnusluvulla mitaten. Vuodesta 2000 kannattavuus romahti 60 prosenttiyksikköä mutta palautui vuoteen 2004 mennessä alkuperäiselle tasolle.

Kuvio 18. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kannattavuus 1970–2009

Lähde: EUKlems.

6 Johtopäätökset

Yritysten kannattavuutta tarkasteltiin tässä selvityksessä yritysten tilinpäätösten ja kansantalouden tilinpidon avulla. Kumpikin aineisto antaa samansuuntaisen kuvan suomalaisten yritysten kannattavuudesta. Kansantalouden tilinpidon avulla kannattavuuskehitystä voitiin tarkastella viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Tällä aikavälillä kannattavuus on vaihdellut voimakkaasti talouden suhdanteiden mukana. Aineiston mukaan taantuma-aikoina yritysten kannattavuus tulee alas vauhdikkaasti ja noususuhdanteessa kannattavuus on kohentunut paljon.

1990-luvulla tapahtuneen rakennemuutoksen seurauksena aineistosta havaitaan selkeästi, että yritysten kannattavuus siirtyi uudelle korkeammalle tasolle, etenkin kannattavuutta mitaten suhteessa arvonlisäykseen tai nettopääomakantaan. Tämä kehitys tapahtui sekä teollisuudessa että palvelusektorilla ja kertoo tuotannon tehostumisesta. Toimialojen välillä kannattavuus on vaihdellut suuremmin. Sähkö- ja elektroniikkateollisuus on selkeästi ollut teollisuuden keskimääräisen kannattavuuden paranemisen veturi 1990-luvun puolestavälistä lähtien. Toisaalta vuonna 2008 alkanut taantuma vaikutti elektroniikka-alan kannattavuuteen voimakkaasti. Myös kannattavuuden kohdalla Suomen teollisuuden haavoittuvuus selittyy sähkö- ja elektroniikka-alan suurella painolla.

2000-luvulle tultaessa palvelualojen kannattavuuskehitys on ollut paljon vaihtelevampaa kuin 70- ja 80-luvuilla. Alatoimialoista etenkin tukkukauppa on riippuvainen teollisuuden kysynnästä eli teollisuuden kysynnän vaihtelut näkyvät herkästi myös tukkukaupan kannattavuudessa. Vähittäiskaupan kannattavuus on perinteisesti seurailut koko kaupan kannattavuutta mutta kahtena viimeisenä vuotena kannattavuus on ollut yllättäen laskusuuntainen vaikka koko kaupan kannattavuus on parantunut.

Historiallisesti Suomen teollisuuden eri toimialojen kannattavuus on ollut parempaa kuin Euroopassa keskimäärin. Metalliteollisuudessa vertailumaita parempi kannattavuus selittyy sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kilpailuedun avulla. Metsäteollisuus oli pitkään Suomen tärkein vientiala, joka näkyi myös vertailumaita parempana kannattavuutena. Tilastokeskuksen aineiston perusteella metsäteollisuuden sekä sähkö- ja elektroniikkateollisuuden kannattavuus ovat menettäneet etulyöntiasemaansa vertailumaiden vastaaviin toimialoihin nähden.

1990-luvun laman jälkeinen rakennemuutos vauhditti suomalaisten yritysten kannattavuuden parantumista. Vuonna 2008 kansainvälinen finanssikriisi romutti kannattavuuden kaikilla toimialoilla ja, vaikka vuonna 2010 yritysten kannattavuus koheni, niin taso ei ole lähelläkään

kriisiä edeltävää tasoa. Vuoden 2011 aikana kannattavuuskehitys on pysähtynyt ja näköpiirissä ei ole merkittävää rakenteellista muutosta, joka pienentäisi yritysten kustannuksia tai nostaisi lopputuotteiden hintaa niin, että kannattavuus saavuttaisi 1990-luvun ja 2000-luvun alun tason.

Lähteet

ECB, 2004, "Measuring and analyzing profit development in the euro area" , ECB monthly bulletin January 2004.

Ellis, L. & Smith, K. 2007. The global upward trend in the profit share. BIS working papers no 231.

Leppiniemi, J. & Puttonen, V. 2002. Yrityksen rahoitus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Metsäteollisuuden ajankohtaiskatsaus 2009, Metsäteollisuus ry.

Valtiovarainministeriö, "Kilpailukyyn seuranta Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnassa" 23.06.2010.

MacGorain, S. & Thompson, J. (2002), Profit expectations and investment Bank of England Quarterly Bulletin, Winter 2002.

Suomen Pankki Talouden näkymät 2/2008 Tuloskehitys teollisuuden eri toimialoilla Suomessa.

Liitteet

Tilastokeskuksen käyttämät kannattavuuden tunnusluvut

$$\text{Käyttökate - \%} = \frac{\text{Käyttökate}}{\text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}} \times 100$$

$$\text{Nettotulos - \%} = \frac{\text{Nettotulos}}{\text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}} \times 100$$

$$\text{Kokonaistulos - \%} = \frac{\text{Kokonaistulos}}{\text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}} \times 100$$

$$\text{Kokonaispääoman tuotto - \%} = \frac{\text{Nettotulos} + \text{rahoituskulut} + \text{verot}}{\text{Taseen loppusumma}} \times 100$$